

**Kuknuä änguä we-hunqä-täni,
Makä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kuknuä
hinuiqänjä iquvi**

Makä iqueqä kuknuä kinganänjä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänjä, iquvi. Bukä tqueni, ne hinuä tiinjä äqunätqänju. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänjä-qu eä, wäunuä äki-äkitanji Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnjä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänngani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänju. Iwä Iqu, Kiuäni, yoqä tiinjä änyuätñgqe. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqunjä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänjä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänjä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänänji, Iqu wäunuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänänji, miqä iminqe. Kinganänji Makä iqu tiwiqe, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä wäunuinqätä, Jisasi iqu asnjä ämakqeunqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeunqätä ikqe. Qänakñi ne hinuä tiinjä, äqunätqänju. Jisasi Iqu, ämaqe hanjä-iqä huitanjä-huitanjä metqätannguwinqe, qeqä

äwutätä, quŋi ämotquamiŋqe. Iqu wäunuä ipäqäkqängaŋi, wäunuängqä ämotquamiŋqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatiŋqä änyä maŋŋqä emiŋuwä-qe, qeiqi-qeiqini, qu näqŋqä ämakuwi.

Qänakŋi ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iqueni haŋä-iqä kuapänäŋi äwimiŋuwi. Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, aŋgi vaukqenqä ikqe.

*Jonä asŋä-qäyqä iquenqä**

¹ Kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kukŋuä nyuäŋiyi. ² Itanŋaŋi Goti Iqueqä kukŋuä hiŋuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukŋuä ämapqä hŋque, Si hiŋuiqä kimetŋqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetŋqänänyä. ³ Ämaqä hŋqu aŋä avqŋqä näunda maŋä yänänäqŋqä tii ätätqäuä. ‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanŋa hänaqe, äŋguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!’”†

⁴ Iiŋä etanŋi Jonä iqu aŋä avqŋqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asŋä äqiyätä, qokä-apäkä iuŋi, kukŋuä tii ätumiŋqe. “Goti Iqu äwqä haŋuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä iinqe, heqä

* **1:** Mati 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † **1:3** Malakai 3:1; Asayä 40:3

kñuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanğani ämaqä, qua Jutiyatanä kuapänänitä, ä anä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kukñuä tqanğqenqä äpäpu, qätä äwimiñuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanğuwänğa, Jonä iqu eqä Jotänäñi, asñä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanğa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisañi, awikäta wiyä-mäknüä anitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanğani iqu kukñuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanğutäuä yänänğä Iquvi. Nyi Iqutä asänänğä ma, oee. Ä nyi anğuanänğunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsänänğqe, huätä ewamqe, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asñi, qanyä eqetanä eqiyätñqe. Mä Iqu asñi, Goti Iqueqä Dñä Anğuitänä eqiyäniqeqä” ätuminqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenji asñä äwqäkqenqä‡

⁹ Qu iinä itqätanğuwänğani, Jisasi Iqu anä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqanğa, Jonä iqu, Iquenji eqä Jotänäñi, asñä äwqäkqe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunğa äpeyätäqänğani, Iqu qäukuä qñqanä hutänğangi äqunğqe. Qñqanä äütänäqe, Dñä Anğüä Iqu, Iquenyñqä yññä-heeqä enqä-panä pqanği äqunğqe. ¹¹ Inğani kukñuä qäukuä haqä yätutanji, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä.

‡ 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22

Nyi Sinyñqä aanjä kuapänä änyinätqänä” tqanji äwikqe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä[§]

¹² Inga qängani, Dnä Änguä Iqu, Jisasi Iqueni anä avqñqä duñqä ätuma äukqe. ¹³ Jisasi Iqu nämñi, hiunji 40 äpmakqe. Iqu hiunji e pmetanğani, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä äwimiñqe. Yññä-tänjä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanği, enätqä iqua äpäpu, yätamäkqä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Galiliunji wäunüä ipäqäkqenqä^{*}

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanğa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kukñuä we-hunqä-tänñqä tii ätukqe. ¹⁵ “Goti Iqu kukñuä ätätä ekqe, tä qänga qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä kñuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäpu, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä[†]

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänjä Galili manä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Inğueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanğinyä äqunäqe, Iqu inğueqiñi, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqñqä äqesapätmä, itanğa ämäqesquamqänä” ätukqe. ¹⁸ I tqanğanä,

[§] 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 ^{*} 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 [†] 1:15 Matiu 4:18-22

iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanğa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanğinyä äwimakqe. ²⁰ Iqu inğueqini iqi äwimetä, tääqä tquanğa, iquaqu kaniquesä, itanğa ämaqä mbqänqä wäunüä anä iminuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dnä quvqä-tänjä hñquenyñqä‡

²¹ Iqua anjä-himqä Kapänamä yäpä inğisa ekuwi. Itanğa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inğanj, Goti Iqueä kukñui, anjä aquväcñqä iuta näcñqä äwikqe. ²² Iqueä kukñui, qokä-apäki qätä huitanänänjä äwipiwi, kñuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-sucenqä näcñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänjä-qu ätqiyä” ätñguwi. ²³ Inğanj, ämaqä dnä quvqä-tänjä anjä aquväcñqä yänğisa äpmaminqä hñqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätanjä Iquki, Si squä nemäktñqäwä? Si ne qui nemäktñqä äpnätanjä? Nyi Sinyqe näcñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu, dnä quvqä iqu kukñuä hui matqä yätñqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesanj, tängisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanğanj, dnä quvqä iqu, ämaqä

‡ 1:20 Lukä 4:31-37

iqueni vänyqä yänänäqñqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesaṅi huätä qe ätimäukqe.

²⁷ Iiṅä timäuqanḡqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyä? Iqu yänänäqñqä-tänä-qu eä, kukñui, änyä-hänä huitaṅä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dñä quvqä-pqä dñi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanḡqe, qu Ique qätä äwiyqäüä” ätnḡuwi. ²⁸ Itaṅi kukñuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiya” ätnäkiqanḡuwitani, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äṅguä iwimäkkqenqä

²⁹ Qu aṅä aquväqñqä iuta ätimäwani, Saimonä, Endru gueqiyqä aṅiunqä jänänä äukuwi. Itaṅa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiyi. ³⁰ Qu Jisasi Iqueni, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, tänä-yaqä, huiwä dñä tnänä wiyqanḡi äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanḡa, tänä-yaqe qäpu ekqe. Itaṅa ii quni, ymisaṅä häkiyä äyäwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanḡani, ämaqä tänä-yaqä-tänä, ḡḡ ämaqä dñä quvqä huitaṅä-huitaṅä tqäuqe, Jisasi Iquenyñqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inḡani ämaqä aṅä-himqä iutani, eeqäpnä aṅä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inḡani, tänä-yaqä-tänä iquaunḡi, Iqu äṅguä iwimäkätä, itanḡa dñä quvqä iquaunḡi, huätä ändowatkqe. Dñä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutani, qu

Ique kuknuä hui mätquä danä ipnqenqe, Iqu iquaunji, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Zinquä matqä, hea yqänä witanğanji, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänjä imnqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqutä, iqueqä käyämaqä iquatäni, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänäni, Sinyñqä qävqä ikitqänäuä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwänğanji, Jisasi Iqu, “Nyi wäunuä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kuknuä awä inä tumqänänjä” ätukqe. ³⁹ Iinjä etanği, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväqñqä iuta, Goti Iqueä kukñui awä ätuätä, dnä quvqeunji, huätä ändowatminqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänä iquenyñqä†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänä hnqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonä äwoktäutä, “Iyää! Jisasi Iquki, yätamäqä nyisñqä kinganğutqe, nyi anğua nyimäktñqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinjä wunğanği, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäqä kimqä iqe, si anğua esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wänyimänqe äsätä, anğua qe ekqe.

* **1:34** Lukä 4:42-44 † **1:39** Matiu 8:1-4; Lukä 5:12-15

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe.

⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquaunı, Nyi tä ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenyñqänä äwätnä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si äñguä ikimäkqanğa enıñqe, Mosisi iqu, ‘İi imäkpiyä!’ ätätä‡ ekqä-pa, hiqäva qänyä. İinä iqanğnä dutanı, ämaqä eeqänänı sinıñqe, ‘Iqueqä tññä-yaqe qäpu egeqä’ kñuä wiyätñqänänyä.” ⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquanđi, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänä iu iqueqä-kıuä iwimäkkqenqä awä ätuäkäminqe. İutanı Jisasi Iqu anä-himqeuñi mikiqä, anä avqñqä imä äpmaminqe. İi qäyä etanđi, ämaqä inđi-inđisa ätimäupu, iqi äwimaminıwi.

2

*Ämaqä tññä-yaqä nñuä-tññä iquenyñqä**

¹ Hiunđi hatñä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä anğumä äukqe. İtanğa ämaqe, “Jisasi Iqu anä iqi anđi ätimäuqiyä” tqanğa äwikuwi. ² İñi ämaqä kuapänänı, Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunı năwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqiñi kiqä ämaqenä äpmakuwi. İnğanı Iqu qunı, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe.

³ İtanğa, ämaqä hñquaqu-hñquaquinä hñqua, ämaqä tññä-yaqä nñuä-tññä hñque, Iquenyqä isuänä äqanğa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etanğa, Jisasi Iquenyñqä änä mäma

‡ 1:44 Hiqäva-imäkqä 14:1-32 * 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26

mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetanqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuäñiu yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyänquatkuwi.

⁵ Inğani Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäunqiyä” knui, yänänäqñqä metanqä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Ñqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänğani, knuä tii indqänminuwı. ⁷ “Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqukä? Naqä-hñqunäñi, Goti Iqunänjqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä knuä zä indqänminuwä imñi, näqñqä maqänä ämeqetani, tii ätukqe. “He knuä iinjä di, suñqä indqänätqänäuä?

⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-tänä ique anğüä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tquä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuäñi ämetnä, qanä uvä!’ tquä iquta? Wäunñuä hanä mämiqä, qeiqinyäñi, äkisque?

¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanä suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-tänä Iquvqä.” Ii ätuäqetani, ämaqä täñä-yaqä ññuä-tänä iqueni, “Si pämä äpmetnä, tqä isuäñi ämetnä, tqä anjunqä uvä!” ätukqe.

¹² I tquanğqenqä, ämaqä eeqänä hinuä qunätanğuwänğani, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuäñi maqänä ämetä, äukqe. Qu hinuä iinjä

äqumbiyi, näwi miiqä yänä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmätqä tiinjä hui hinuä mäqunquä itunqueqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu anqumä, eqä-huänjä Galili manä iu äukqe. Itanga ämaqä kuapänä Iquenqä pqaŋguwänqa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kuknuiŋqä näqŋqä äwimiŋqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanä äwätäqänqani, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hiknä iqu, mbqä motauqä anju pmetanji äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. I tquanqani, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanganji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä gaŋguwänqani, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hui, ä suqä quvqä imäkqä kuapänänjitäni, qutä buayä anä anqumi. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanä hävemnäqŋqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqŋqä hjqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäkqä iquatä, buayä anä ganji äqumbiyi, qu Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä iquau, yatŋqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatäni, buayä anäni, sunqä anqiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatŋqä ii vqanqä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänjä-yaqä maeqä anquä

† **2:12** Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32

iqua, duuta iquaunqä mäwqä ipnä. Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquanä, iquaunqä upnä. Iinjä enqäpani, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäkcä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkcä iquaunqä äpqe.”

Ymisanjä manqä pmeqenqä‡

¹⁸ Jonä iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kuknuä-suceu qänaknä ipu, ymisanjä manqä pmetanqä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiwi, yatnqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäni, ymisanjä manqä äpmeñäüä. Itanqa saqä iqua, inji miqe, sunqäwä?”

¹⁹ Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu apäkä metnqä itä, ämaqenqä tääqä tqanji, ätimäupqe, qu ymisanjä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiwi, qu ii mimäkcä ipnä. ²⁰ Qänakndanji, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanqawänqanji, qu ymisanjä manqä, inqanä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enqäpaniwi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanqgeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunji, asnä äqäpqa, ga ye itqanqanji, yuä hänji äväümetä, yäuä dunji naqänänqä pknätnqä imäkcä wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manqä mequatimäuwqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manqä inqä äpeyätä, yaqueqä huiwä inji opnätä, ga eqetä, huiwitänji, qui imäknyinyiwi. Iinjinqe,

‡ 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39

wainqä-eqä änyä-häni, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä IquviS

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänga, kuä-witqä wänuä ingäwätanqä iu äukuwi. Itanğa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanguwinqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

²⁵ I tquanguwänga, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanğa imäkkuwinqe, he a matäuqä itqänguwätanä?*” ²⁶ Tiinä etanği. Apiata iqu, hiqäva-imäkkqä naqä pmetanğa, Dewiti iqu Goti Iqueä aniu äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanqge ämetä, ängqe. Neqä suqä duñi, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquanä ängqe qäyä etanği, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inğanı Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkkqä vätnqä imäkkqä iiyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkkqä wipnqä mimäkkqä ikqe. ²⁸ Iinä etanği, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

Š 2:22 Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5 * 2:25 1 Samueli 21:1-6

3

*Ämaqä hipa njuä-tänjä hñquenyqä**

¹ Itanğa Jisasi Iqu anjä aquväqñqeu angumä äpaqukqe. Anjä iunji, ämaqä hipa hñginji njuä-tänjä hñqu äpmaminqe. ² Inğanji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa njuä-tänjä iqueni, äñguä imäkänquti, ä mimäkqä yänqutiyä” tpu ikuwi. Iqu äñguä wimäkqanğutqe, “Suqä quvqä imäkqiyä” ätäpu, kukñuä mitpnuwänğenqä hiñuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁻⁴ Itanğanji Jisasi Iqu ämaqä hipa njuä-tänjä iqueni, “Si täqinğä biyä!” ätuäqetani, ämaqeu yatñqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänğanqe, äänä ätnä? Ämaqä huiu yätamäkqä vqänğä ätnä, ä qui imäkqänğä ätnä? Ämaqä hñque hñjä iqumuatqänğä ätnä, ä pizqä päsqänğä ätnänä?” ätukqe. I tquanğqenqä, iqua kukñuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwiñqä dunä metanğä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hiñuitänä hiñuä äqunäkiqetani, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itanji ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänğqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anjä aquväqñqä iutanji ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpñqä diñqä, ämiqä naqä Heroti iquenyqä äwinyäminğä iquatä, kukñuä ätipäqäkuwi.

*Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki
äwivändkuwiñqä*

* **3:** Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11

7-8 Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquatä, anä iunji äväma, eqä-huänjä Galilinqä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hnğisa pmeqä, anä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänäni, “Jisasi Iqu, nätmätqä iinjä hui imäkqiyä” tqanğä qätä äwipiynqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänjä etanğuwinqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquauñi tii atukqe. “Ämaqä kuapänäni, Nyi mambutmäuqä da ipnqänä, he Nyinyqä yimba hnqu-ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukñui iuta tm-ninqänänyä.” ¹⁰ Iqu ämaqä tänjä-yaqä kuapänä ängüä iwimäkqanğqenqä, ga tänjä-yaqä huizi iquauñi, Ique itmaqämbnqenqä, Iqu-tänjä iqi änäänä äkippisänmiñuwi. Iinjä äqunäqe, Iqu yimbanqä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnjä quvqä ämaqeu ätqäunuwä iqua, Jisasi Ique hinjuä äqumbiyänğani, qu qonjä äwoktäupu, manä tii ätmiñuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!” ¹² Itanğa Jisasi Iqu dnjä quvqä iquauñi, kukñuä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Iinjä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquauñä atäunjuä ikqenqä†

¹³ Itanğani Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, ämaqä hnquau Iqueqä äwinqä iutanä, “Eä

† 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16

eänä” tquanga, qu Iquenqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanquwänga, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqe. Itanga Iqu iquauni, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etangi, ‘ändowatqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanga Iqu iquauni, wäunuä hñquaquinqä ändowatätñqä äwiñgqe. Wäunuä hñqu, iqua Goti Iqueä kukñuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeuni huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanga tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueni, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanga Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqini, yoqä “Bonängesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä enqä-panä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanga Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, ηη Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikñä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanga Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanga Jisasi Iqu anä hñque äpaquvä pmetanga, ämaqä kuapänä anqumä aquvä qänqanquwitanä, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, buayä änä yasämä manqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Iquenqä iinjä tqangä qätä äwipiyi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiyä” ätnäpu, itmapñqä äukuwi.

*‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’
ätukuwiñqä‡*

²² Itanğa kukñuä-suqenqä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iquenï äminyasäuqanği, dnjä quvqä huiziquau huätäni, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dawatnätñqäwä?”

²⁴ Itanğa qua naqänänğä hñquesanğä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä.

²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesanğä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä.

²⁶ Inji Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dnjä iqua-pqe, ipiپیqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutanï iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anïunï otasqiyätä, iqueqä nätmatqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iquenï, guä ganä äkiqiyeqe, inğanï ämaqä iqueä anïunï otasqiyätä nätmatqä ämenä.

²⁸ Iinjä etanği, Nyi kukñuä naqä-quäkuänäni, tii etmqe. § Ämaqä suqä quvqä huitanğ-huitanğ imäkäpu, itanğa ämaqeunğqä kukñuä quvqä ätämipqe, Goti Iqu äwqä hanğä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dnjä Änğüä Iquenyqä qui kukñuä

‡ 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23 § 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10

ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinji, äwqä hanjuä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iinji, hea ique-ique yqänä i witäniqeçä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dñä quvqä-tänjä-queqä” tätqätanquwiñqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunqätä**

³¹ Inğanji Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mängisa ätqäpiyännga, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätämäkäqäka pätnqä ändowatkuwi. ³² Itanğa ämaqä kuapänäni, Jisasi Ique inği-inğisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunğuäkatä, Sinyñqä yäpaqä mängisa äpmenäüä.”

³³ I tquanğuwännga, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatäni, tqukuawä?” ätuätä yatñqä ikqe.

³⁴ Itanğanji Iqu ämaqä qäqiqi pmetanquwä iu äqunä, “He hiñuä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatäni, täsä äpmenäüä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä imäkätqänjuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itanğa nipağayqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

¹ Anğumñi, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili manjä iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnqä ipäqäkkqe.

* **3:30** Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21 * **4:** Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15

Ämaqä aanä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänä manä iqi tqäutanguwitanj, Iqu yimba eqä-huänä näni pmetangqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqännga kuknuä ätuminqe. ² Inğanj Jisasi Iqu kuknuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquaminqe. Iqu, qunji tii ätuminqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğanj, hui hänaqä iqi päkmbqe, yññä äppiwi, ämambnuwi. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etanği, hikä-tänjä qäsä witanğqä iu päkmbqe, qua äñgui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapiñi wänqäpu etanği, yäuä hämänä piniqe. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiwi, kuä-witqeunji, qua aowi äñguä mäwqanğuti, häukuä äñguä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua äñguänänjä iqi päkmbqe, bakä äukapu, äñguänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänjuenä etanğutqe, kuknuä iinqe kñuä äñguänä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänänji ae äwqanğuwänğa, Iqueqä wänuänğqä ämotquaminqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminuwä iquatänji, Jisasi Ique, “Kuknuä ktqenqä, iinjä-iinänğqä ätqe qä ätätinä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquaunji tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqä kuknuä quati zä ekqe, he

näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä yäpaqänğisa äpmeñuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiyätqänä.

¹² Ii tiññqeyi. *‘Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anğumä quvepqanğpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäquäninjä.’†*

¹³ He kukñuä ktqä iññqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquaunqe, näqñqä äänä hepñqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeüqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iiyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanğuwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğanı, kuä-witqä, qua hikä-tänä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qänğanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapiñä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuiñqä mäwiñqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hanä-iqä vqanğuwänğanı, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänä-tänä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanä äwiñqä iññqänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanä-hiutanänğä äwiñqä ii, Goti

† **4:12** Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunñuñqä 28:26-27

Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua änguänänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpñqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaufenqä‡

²¹ Jisasi Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepñqäüä. ²² Inji nätmätqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-hunqä iqi äti winiqe. Iwä nätmätqä eegänänjä zä äwämitätqe, ätnänjä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä qätä äwiyänjuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kukñuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänqeqä. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä näqñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä vāniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğanji Jisasi Iqu kukñuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-panjä iinjia. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjinğatä, heatqänğatä

‡ 4:20 Lukä 8:16-18

hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunuä hui imäkäkiquänä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nänqenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğanı, ique ätävqänqä qäyu äyä timäuqanğanı, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapınqetä täväniqe.”

Kukñuä ktqä, zä-guawä häukuinğä§

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kukñuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ İi zä-guawä* piikä enğä-panğä iinği. İwä piikä iinği, huizi iqua enğä-panğä naqä ma. İsua aanğä nağamatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinğä isua vowä ämäütqe, iwä naqä eätäqänğanı, huizi iquauñı ämäwqätäunä. İtanğa kiqä äpae nämä-tämä iqutäutança, ga ynğı iu yuuwä äyäqäsğäpnä.”

Jisasi Iqu, kukñuä ktqenä ätuminğenğä

³³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä asä iinği, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñuä dunğı qäyu mapñqä diñqe, kuapänä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunğı, kukñuä ätinyänğä hñqu mätquä, ktqenä ätuminqe. İnğäqe Iqu, Iqueqä wäunuänğä ämotquaminğä iquatänä äpmapiyänğanı, quata eeqänänğinqe, “iinğä-iinğä” ätuminqe.

Yunğitä, eqetänğı, Jisasi Ique qätä äwikiyinğä†

§ 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizınğä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. † 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunı, “Ne eqä-huänjä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanğa, iqua ämaqä kuapänänjä iunı äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğanı yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğanı yunuä-isisqä naqänänjä äqunätä, eqe yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yängisa äpeyätä, manğua nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mängisa nyuänjä ekuñqetä nyuänjä ekunä hiqaqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatunğua itunğua tä, Si hinuinä naqändñqätanä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunuä iquki, yänänäqñqä mäqunğua panä. Eqä iquki, ämenjä miqä panä” ätukqe. I tquanğa, yunui äqänäutä, eqe ämenjä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanğa Iqu, ämaqä iquaunı, “He zä sunğä iqäuä? He quuvqä maeqiyqä itqänğuwätanä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanğqenqä, qu zä kiinjä ipu, quwqä-quwä tii ätnğuwı. “Yunuitä, ä eqetäni, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dnjä quvqä-tqäuqä iquenqä**

¹⁻² Itanğanı qu eqä-huänjä manjä Galili yätäqänğisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua

* 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

ingisa ätimäupiyi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanġani, ämaqä dnä quvqä-tqäuqä hñqu, hikä himañä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witangqä imä pmetanġani, ämaqä-pqä hñqu, iqueni guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanġa ämaqä iqueni yukä hipa iuñi, senqä-guetä, kiqiyäuqanġuwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aanä hävemnäqñqä etanġi, ämaqä-pqä hñqu iqueni a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanġa heatqanġatä, hiunjinġatäni, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqoniu ikitä, zääqä ätäkitä, itanġa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanġa iqu, Jisasi Iqueni kiinä nämda hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänä äpäqetani, qonä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnä quvqä iquki, ämaqä iquesani, tängisa huätä timäuvä” tquanġa, dnä quvqä iqu zääqä ätätä, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisänqäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisani, ‘Si qui minyimäqä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itanġi Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonäninnyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Ga iqu kimanġi, “Nqä yoqe, Hatñuneyi. Ne aanä kuapänänjune etanġquenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanġani iqu, Jisasi Ique, dnä quvqä iquauni, qua iquesa huätä mändowatqä yätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

11 Itanġaṅi hipkä-qoqoṅä iuṅi, yaqueqä aanä kuapänänä hui ymisaṅä änminjuwi. 12 Inji dṅä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nanjuau tquatunquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

13 I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu quṅi, “Yqänä!” ätukqe. Itanġa dṅä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanġi, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänä 2,000 iqua, qanä tnänänä iwaqetanġi, eqä-huänä bu äpawipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

14 Inġaṅi ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyyi, anä-himqä iutä, qua qäqi witanġqä isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquanġuwänġa, qokä-apäki qätä äwipiyyi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanġi natqäpiyyä” tpu, hiṅuänqä ätimäukuwi.

15 Qu Jisasi Ique äwimapiyyi, dṅä quvqä kuapätänä emiṅqä iqu, ämaqä anġuä-qu, dṅä quvqä maeqä eä, qäkämä anġuä imäkänä pmetanġi äqumbiyyi, zä ikuwi. 16 Itanġa ämaqä, Jisasi Iqu iinä imäkqanġi hiṅuä äquṅguwä iqua, huiziunġi awä ätukuwi. Ämaqä, dṅä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunqätänġi, “Iinä-iinä imäkqanġi äqunänqqueqä” ätukuwi. 17 Iinä tquanġä äwipiyyi, qu Jisasi Iquenġi, “Iyää! Neqä anä täqisaṅi huätä uvä” ätukuwi.

18 I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanġaṅi, ämaqä dṅä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenġi, “Iyää! Nyi sitä anä wenqeqä” ätukqe.

19 I tquanġaṅi, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenqe mäwiṅanġi, tii ätukqe. “Tqä anämqä anġumä äwätinä, Naqä Iqu siṅqä qeqä wimänġanġi,

änguä ikimäkqenqe, sämaqeu awä tuvä!”
ätukqe.

²⁰ Iinjä etanji, iqu qua Dekapolisi pmetanjuwä iunji, “Jisasi Iqu, nyi änguä sä nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iinjä tqanji äwipiyyi, “Häwe! Si tä änäängqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, änguä iwimäkkqenqä†

²¹ Inganji Jisasi Iqu, eqä-huänjä yätäqä nängisañqä anqumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä manjä iqi pmetanğa, ämaqä aanjä kuapänä, Ique inji-ingisa äwimakuwi. ²²⁻²³ Inganji Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anjä aquväqñqeu miqä iquautanjä hñqu ätimäuqe, Jisasi Ique hinjuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonjä äwoktäutä, “Iyä! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätñqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanğti, iwä ymeqä ii, ängüä hänjä pmetñqänänjä” ätukqe.

²⁴ I tqanğa, Jisasi Iqu, Jarusi iqtä it-manğa äukiyyi. I uwqanğiyänğa, ämaqä aanjä kuapänäni, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanjuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminğä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äuminjuwä awä imä äuminqe. ²⁶ Apäkä iinjä, duuta kuapänänjä iquauä hipaeutanji tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänji hinği äwiminqe. Iwä, qäpu heqänänjä di, yändi-yändi imänğa äpeminqe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenqä qätä äwiyäqe, kñuä tii äwikqe.

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

“Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänqeu itmaqänmqe, ye änyiyätä änguä nyimänänqiyä.” Knuä iinjä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänqeu itmaqängqe. ²⁹ Inga qänganä, ye vqanğa, ii näqñqä tiinjä ekqe. “Nyi änguä ae nyimänngiyä.”

³⁰ Ii iqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqñqä hui ävämeqanğqenqä näqñqä ämeqe, ämaqä anä äuminuwä iu hiqumuanä äwiyä, yatñqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänqä täunji, tqu indmaqänngiyä?”

³¹ Yatñqä i vqanğa, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iqua, “Si hiñuä mäqunquä danä injinyä? Ämaqä kuapanä si ingi-ingisa äkivändänjuwi, ‘Tqu indmaqiyqiyä-qe,’ sunğqä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinjä qäyä ätquanguwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiya” tä, hiñuä qävqä ikqe. ³³ Inğanji apäkä ii, nätmatqä iinjä wimeqanğqenqä näqñqä ae eäqe, zä itä, yänua-yänuaqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hiñuä iqi qonä äwoktäutä, nätmatqä äwimakqenqä awä eeqäpnä ätukqe.

³⁴ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanğa äwqä hanuä injä äwätnä, täñä-yaqä maeqä pmettniqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iinjä, kuknuä yqänä tuätqätanğa, ämaqä hñqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkonğqeqä. Näqñqä-vqä Iquenji, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquan̄guwiñqä qätä mäwiyqä itä, iqueni, “Si iin̄qä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqe.

³⁷ In̄gani Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuätätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki nän̄i-täqi äqutäukipu, knuä kiin̄ä qiyätqätan̄gä äqun̄gqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yän̄gisa äpeyätä, tii ätukqe. “He hään̄qä kuapä äkitmäkäpu, knuä tä sun̄qä äqiyätqän̄äuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkon̄qä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquan̄gqen̄qä, qu Iqueni tä äwisukuwi. In̄gani Iqu qun̄i, yäpaqä män̄gisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itan̄ga Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqñqä ymeqä ii witan̄gqeuñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipini, quwqä anä-kukñuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kukñuä iqu, tiin̄ji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquan̄ga, ymeqä ii, asä qän̄ganä pämä ävauqe, qanä ikäkqe. In̄gani iyyqä quväukui 12 etan̄gan̄ji. Iqu iin̄ä iqan̄gqen̄qä, qu miqä yän̄ä ipu, yäun̄uä naqän̄än̄ä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qun̄i, “Tän̄qe, ämaqeuñi awä mätquä pambiyä” ätuäqetan̄i, “Qe ymeqä täpini, ymisanä hui nätn̄qä winyqä,” ätukqe.

6

Nasäretqätan̄ä iqua, Jisasi Ique tuwä

*äwikuwiŋqä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iquegeunqä anqumä äukqe. Ii äwqanqa, Iqueqä wäunuanqä ämotquamiŋqä iqua äwivändkuwi.

² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqanqani, Iqu anä aquväqŋqä iunqä äwäqe, Goti Iqueqä kuknuinqä näqŋqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iquenji qätä äwipiŋi, “Äänä ätqutiŋä” tpu ikuwi. Iinä ipiŋi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä anqisa ämeqäqäwä? Näqŋqä Iqu ämeŋqä ätqäqä tä, äkitaniwä? Itanqa ämaqä mimäkqänäni imäkätŋqe, änänäwä?” ätnqawi. ³ Itanqa, “Ne näqŋqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itanqa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmeŋunä” ätnqawi. Ii ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukŋguwi.

⁴ Inqani Jisasi Iqu quni, ätukqe. “Hiŋuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänqae. Etanqä-qe, hŋqunä-hŋqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anju anä äpmeŋuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.”

⁵ Itani Iqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä täŋä-yaqä-tänä huiunä a uwqätätä, anqunä imämbŋqä inä imäkkqe. ⁶ Inji Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqanqawiŋqä, yäunjuä itä, kjuä kuapänä indqanqqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

* **6:** Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † **6:6** Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä
pmetanġuwä-pa äkoquväkitä, näqñqä
äwiminġe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquaunġi, aquvä ämaqiyäqē,
inġi-inġi hñquaqu-hñquaqu ändowatätñqä
ipäqäkqē. Iwä Iqu iquaunġi, dñä quvqä
qokä-apäkiu ätqäunġwi, huätä ändowatpñqä
yänänäqñqä äwikqē. ⁸ Iqu tii ätukqē. “He
äwäpiyänġanı, yäkqä qañä huisänġenä a
maqätqäpñqä. Ä nätmätqä qañä qäsä äma
uwqä hñjua, mämeqä iqäpñqä. Tiñä isua,
bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Inġe,
'aanä oeyqä' ätqä. ⁹ Itanġa yukä-su dinä
ämuasmäpu, ġque hñquaqu mipñqä danä
iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqē. “He anä
himqä hñque ätimäupiyänġanı, hiqaqē,
anä du-täu mäwäyäkiquä, anä-himqä iunġi
ävämepiyänġanġe, anä hiqaqä äwipiyä iquenyä
wiqäpñqä. ¹¹ Itanġa anä-himqä hñqueni, qu
yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanġpqē,
he iqi ävämepiyänġanı, qua yukä iu emäkänġe,
ptäquväteqämä imbnuwänġe. Suqä iinġi, qu
quwqä suqä quvqenqä näqñqä mapñqänänyä”
ätukqē.

¹² Itanı iqua äupiyyi, qokä-apäkiunġi, quwqä
kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqē huätä
vquatämäupñqä, awä ätuäkäminġwi. ¹³ Iqua
ii ätäkipiyänġanı, dñä quvqä kuapänänġi
huätä ändowatäpu, itanġa ämaqä täñä-yaqä-
täñä etanġuwä iunġi, olipqä eqä aowätänġi
äwiquatäpu, anġuä iwimäkminġwi.

Jonä iqu äpäkongqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanğa, ämaqe miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asnä-qäyqä iqu, pizqeuta anğı häñä ävautä, yänänäqñqä-tänğä eä, ämaqä mimäkqänänğä di täwäsi imäkqiyä” tqanğuwänğa, hui, “Laisa iqueqä” tqanğuwänğa, itanğa hui, “Ii, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä qänğatqä iqua enqä-panjä iqueyqä” ätmiñwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqänğanı, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänğä ätäwikqä iqu, tänğa anğı häñä ävautänjqä.”

¹⁷ Tiinjä etanğı. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanğı, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iinjı, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iquenı, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, anğua miqä danä inyä” ätumiñqe.

¹⁹ Ii tuätqätanğqetanı, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwunğanı, “Iquenı äpäkmä” kñuä vqanğqä-qe, Heroti iquesa eqänmiñqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänğä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanğqenqä zä itä, anğuanä ämimiñqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqänğanı, kñuä mäwiyqä imiñqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinymiñqe.

‡ **6:13** Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

²¹ Qänakñi Herotiyasi, iyyqä äwinyätanqqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisañä naqänänjä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunñiu yätamakqä wimiñuwä iquaunqätä, ä mäkä-iqä iquaunqä ämiqä kinğanänjä iquaunqätä, ññ ämiqä qua naqä Galili iutanjä iquatä anä hñqeyi. ²² Inğanji Herotiyasiyqä meqi, yängisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqutä anä pmetanquwä iquautä, himnunñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inğanji ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmatqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqanqtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukñuä guä yänänäqñqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmatqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyini, ga nyi äktapmqänä. Itanğa qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñgini si ktapmqä dqanqtqe, nyi kikiyanqu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinjä tquanğa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. “Nyi iquenji yatñqe, nätmatqä äkinqä wimqäwä?”

Ii i tquanğa, känäe, “Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuäñi ktapätñqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Känai i tquanğa, hitqi anğumä ämiqä naqä iquenqä tnänjä äwäqe, “Nyi Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuäñi, tانğanä hevqä iqutäwa daptñqe” ätukqe.

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanjä naqänänjä ämakqe. Inğanji, iqu hitqini, iqueqä kukñuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä,

ga iquätä ymisañä anä änminjuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänqce mäwinqä itä, iyyqä äwinqceuni hngisanä vqenqce mäwinqä ikqce. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäñi äma pätnqä maqänä ändowatkqce. Itañi iqu guä pmuateqä anä dunqä äwäqce, Jonä iqueä nyuäñi ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqce. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqce.

²⁹ Itanğanı Jonä iqueqä wänuñanqä ämotquaminqä iqua, hanjä-iqä ii timäuqanqceñqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyyi, hikä hovqeu pñqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, anğumä Jisasi Iquätä aquvā äqämbiyyi, qu Iqueni, wänuñuä imäkkuwinqätä, kukñuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğanı ämaqä kuapänäñi, iquauñqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisañä änä manqä ipu, hapä anğua mäpmeqä ipiyä iutanı, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqceqä” ätukqce.

³² I etanği, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. ³³ Iqua iinjä iqanğuwinqce, ämaqä anä-himqä eeqänänñä iutanä kuapänäñi, hinuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqñqä ämapiyyi, qanä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nänğisa

S 6:29 Matiu 14:13-21; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqe, qunğä huäqä kiinjä äwunğqe. Huäqä äwunğqe, tiinjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panä iinjä äqunğqe. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwiminğqe.

³⁵⁻³⁶ Qänğa awiyqeunji, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Täqinji anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanjä mbqä ipu bnqenqe, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunğqä dowatiyä” ätukuwi.

³⁷ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ymisanji, hiqä-hiuä wipiyä” ätukqe.

Iqua Iqueni, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanjä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqe, äänä ämenjä? Hiñuä-ganä qumbñqä upiyä!”

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunänğunä.”

³⁹ Inğanji, Iqu ämaqeunji, “Iwäsämbu, qätaqä hioätqä anğua täqi pmakäupiyä” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itanji, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änğuiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua äma yanä väkänğqä äwikqe. Itanğa hämapäkä iquaquinä-pqe, ämaqä eeqänänji bnqe, inä iwäsäukqe. ⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänänji äwqä änäpäkpäiyi, iqi änätquteqanğuwänğa,

wäunuänqä ämotquaminqä iqua, bretqätä, hämapäkitäni angi aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisanjä änguwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqenqä**

⁴⁵ Ymisanjä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nänngisanqä, hiñuiqä upiyä” ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täuñi, quwqä anämqä dowatmqänä.”

⁴⁶ Inğani Iqu, ämaqä eeqänänjä iuñi ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätñqä qoqonjä yätunqä ekqe.

⁴⁷ Heatqä asä qänğani, yimba eqä-huänjä awä iqi äwätqätanğa, Jisasi Iqu kiuänä nänngisa yqänä ätqäuminqe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inğani Iqueqä

wäunuänqä ämotquaminqä iqua, yimba iqueni wäunuä tnänjä ämipiyä-qe, yuñui anğumä ätakmä uwqänä itqätanği äqunğqe. Zä

we-hunätñqetäni, Jisasi Iqu, iquaunqä eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqe. Iqu iquauni jänä mäwqätäutñqä pқанği äqumbiyi, iqua

‘hikuapqeqä’ kñuä wiyqanği, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänänji tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqä. He zä miqä, pemä pmapiyä.”

⁵¹ Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanğa, yuñui qe äqänäkqe. Yuñuä ii iqanğqenqä, iqua, “Tä änäänqä iqudiyä” tpu, miqä yänjä ikäkuwi. ⁵² Quwqä kñui qñqanjä enätanğqetäni, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu

* **6:44** Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21

yañä ävqäkqueta, Iqueqä yänänäqñqenqä kñuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanä kuapanä äñguä iwimäkkqenqä†

⁵³ Qu eqä-huänjä manä nängisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanquwänqani, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitanji äqunquwi. ⁵⁵ Inqani qu qua ique äpmaminuwi, im-imä tnänjä ikipu, ämaqä täñä-yaqä-tänji hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanqutqeu wimapñqä ätnqäukuwi. ⁵⁶ Itanqa Iqu anä-himqä naqä iquau, ä wänqä isuau, nñ anä hñqunä-hñqunänjä iu ikiqanqä-pa, ämaqe, qu täñä-yaqä-tänjä iquau ququawä aquväqñqä iqi ätuma äwäteminuwi. Itanqa Jisasi Iquenji, “Iyää! Ämaqä täñä-yaqä-tänjä tqua, saqä qäkä hitunui qäyä itmaqämbñqä, hñuinä qunyä” ätuminuwi. Inji, ämaqä Iqueä qäkä hitunui itmaqänäpiyä iqua, quwqä täñä-yaqe qäpu eminqe.

7

*Goti Iqueqä kukñuä-suqe, aeqä iquauqä kukñuiunji yändi ämäwqätäunqenqä**

¹ Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemäta äppiysi, Jisasi Iqutä aquvä äqänquwi. ² Itanqa qu inqani, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä hñqua, quwqä

† 6:52 Matiu 14:34-36 * 7: Matiu 15:1-9

hipae asñi, eqä akiyâ inqä ditä† maqiyqä ipu, ymisañi qanyä gangä äqumbiyitani, Goti Iqueqä hinuä iqini, quwqä hipae kiyä matqä äqunquwi. ³ (Tiinji. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqänäñi quwqä quwokiqa iminuwä iuñi qänaknä ipu, mañqä, quwqä hipae eqä akiyâ inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwä. ⁴ Itanga ququawä aquväqñqä iuta äpäpiyängani, nätmätqä hnjua mañqä, eqä akiyâ inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwä. Itanga quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyâ yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asñä-ganä äqäminuwä iuñi, a yänänäqñqä äqätminuwä.)

⁵ Iinjä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqeqñqä näqñqä iquatä, Iqueni, “Sunqäwä? Tqä ämaqä wäunüñqä ämotquetqänä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyâ inqä ditä asñä äqänminuwä-pa, mimäkqä ipu, ymisañi hipa kiyä matqetä änguwäu” ätukuwi.

⁶ I tquanguwänga, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenäñqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

‘Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäuä yoqe, mañitänä haqeu ämandnämäutqänuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kiñä nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe” quanğä ätätqänä. Iinjä ipiy-itani, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonä

† 7:2 Quwqä suqä asñä qñqe, tiinji. Qu eqä akiyâ inqä ämepu, hipa iu hinji equatembñqäuä.

änäuktäutqänuwi, hiŋginäwa itqänuwiqä,'
ätätä äqäkqeqä.‡

8 He Goti Iqueqä kuknuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqŋqä äqätänäuä” ätukqe.

9 Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He kŋui qeiqinyä indqänäpiyitaŋi, kuknuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itaŋga qänaknäŋi suqä heqä dunä itqänäuä. 10 Ii tiinji. Mosisi iqu, ‘*Tniquesä, tnäütäŋi äŋguänä itqueqanŋnyä!*’ ätätä,§ ga ‘*Ämaqä hŋqu kaniquenqätä, känäunqätä qui kuknuä tqanŋutqe, iqu hänä mäpmeqä yänqiyä*’ ätkqe.* 11-12 Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänä. ‘Ämaqä hŋqu kanä-käna-yaquinqä yätamäkqä vätnqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iinji, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquini, yätamäkqä mäwqä da yätŋqeqä,’ ätätqänäuä” ätukqe. 13 “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitaŋi, Goti Iqueä kuknui, mändi äkittqiyätqänä. Itaŋga, he suqä iinjä iquauŋi, kuapänänä imäkqa äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaque kiyä mätkä iwimäkqenqä†

14 Inŋaŋi Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä iunji, aŋgumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänuenä, Nyaqä kuknui qätä änyiyäpu, kŋuä mapiyä” ätukqe. 15-16 “Nätmatqä ämaqä hŋqueä yäpä inŋgisa mäwitaŋqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti

‡ 7:7 Asayä 29:13 § 7:10 Aŋgumä Itmakqä 20:12;
Kuknuä-suqä 5:16 * 7:10 Aŋgumä Itmakqä 21:17 † 7:13
Matu 15:10-20

Iqueqä hiñuä iqini, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwiñqä ii, iqueni kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anjä yämä peyqanğa, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua Iqueni, kuknuä ktqä iquenyqä yatnqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kuknuä ktqä iquenqe, maqnqä eqä? Tiinñqä etqä. Nätmatqä yäpaqänğisa äwiñqe, ämaqeu yäpä yänğisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anjä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hiñuä iqini, ymisanjä eeqänäni, anğuanäniqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänğisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdanji, tiinjä iqua ätimäwa pänqiyä. Knuä indqänqä quvqä, huiwä yanjä hiñgi inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiz-iqeqä apäkänqä iqä, hiñuä aowä qunqä, quanğä tquä, ä hñgisanä iqä, hñquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuätñqä, knuä qäyasäqi ämetä imäkqä, itanğa suqä quvqä huitañä-huitañä huizi-pqä imäkqä iquaunqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinjä iqua, ämäqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hiñuä iqini, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanjä apäkä iyyqä quuvqä

heqiyqenqä†

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänjä qäqiqinyqä äukqe. Iqini Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanqceunqe, änyä maqñqä epñqäüä” knuä wiyqanqi, anä hñque äpaqukqe. Iqu knuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanqceunqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutanqi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänjä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqce. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuke, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutanqi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimanqi, “Ne ymisani, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisani ämotautanä, hiveqä iquaunqä tnämäuke, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisanjä änätquteqanquwi, hiveqä iqua ämambñqäüä” ätukqe.

²⁹ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si ii ätninqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqini huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inqanqi, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuke, meqä iini, dnä quvqe ae ävämeqanqa, iyyqä yquvanä iu witanqi äqunqce.

Ämaqä qätäyqä kukñuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayäni äväma, anä-himqä Saitonä-tänjä iu äwätä, qua Dekapolisi iu,

† 7:23 Matiu 15:21-28

eqä-huänjä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanğa, qu ämaqä qätäyqä, kuknuä wiñuä änä maqñqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiwi, “Iyää! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inği-inğisa ävätäqetani, anğini, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hinjui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kuknuä iini, kiqä quati tiinji “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäkqanğa, ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanğa iqueä tewä-pqe anğua eätä, iqu kuknui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetani, Iqu qunji, “Ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanği, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä anğua imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäüä. Kuknuä matqä-pqe, kuknuä tqä imäkqiyä” ätkuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inğanji anğumñi, ämaqä kuapänänji Jisasi Ique äwimepu, ymisanjä anğqenqe aanqä etanğä, Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänğä ämotquaminğä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunji hñquaqu-hñque äpmenjuwi, ga ymisanjä bnğä di aanqä etanğqenqä, Nyi qunğä

* 8: Matiu 15:32-39

huäqä änuñgiyä. ³ Inji Nyi, quwqä anämqa dä yqänä iqä ändowatmqe, hñqua anä kinjä-näunda äpquwä-qae, qañä änä mäwqä ipu, hänaqeunji dä päkombñqäüä” ätukqe.

⁴ I tquanğa, Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä iqua, “Anä avqñqä täqñi, ämaqä eeqänänä tä ymisanä bñqe, ne äñgi ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquaunji, “He bretqe, äänä ämenäüä?” tquanğa, qu kimañi, “Ne 7 ämenunä” ätukuwi.

⁶ Inğañi Iqu ämaqä eeqänänji, “Quamä pmapiyä!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “äñguiqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä iquau äwikqe. Ävqanğa, iqua ämaqe u yanä wipñqä äma ikäkuwi. ⁷ Itanğa qu hämapäkä wänqä hñjua qäsä ämamiñuwi. Jisasi Iqu isuañqä, Goti Ique “äñguiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe. ⁸ Inji ämaqä eeqänji äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä iqua, aquvä ämaqiyañu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanä ii änmiñuwä iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämqa ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowatäqe, inğa qanğa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiyi, qua Dalämanuta iunqä äukuwi.

“Si Tquki eñiñqä ämänätquetnä, wänuñuä hui imäkiyä” ätukuwiñqä†

† **8:10** Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56

11 Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, Iqueqä kukñui mändi kittqäpñqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäkqänäni imäkätinä, Tquki enñqe, mänätquayä.”

12 I tquanguwängga, Jisasi Iqueqä äwqä imñi, quñqä hanä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tännga äpmeñuwä ii, wäunüä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunqä dqäuä?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmätqä hui hiñuä mäquñquä ipnä.” 13 I ätuäqe, Iqu quñi äväma, anñi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huänjä yätäqängisanqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmätqä änyuämäwa peyqenqä‡

14 Inñani Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutani, qu yimbaeuni, bretqä hñqunä ämapu äpmaminuwi.

15 Itanñani Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, anñuanä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqñqä äwikqe.

16 I tquanga, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanñqenqä änatqiyä” ätnñäukuwi.

17 Iqu, qu iinñä tñganñuwinqä, näqñqä ämeqe, iquau yatñqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ ätnñuwi, sunqä tqäuä? He näqñqä-pqä, ä kñuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kñuä indqänqä iunñi, kñuä wäunñi yasämä miqä da iqiya? 18 He hiñuä-tänñä enñuwi, hiñuä mäquñquä

‡ 8:13 Matiu 16:5-12

ipu, qätä-tänä enjuwi, qätä mäwiyqä ipu, kñuä äpakänäñi mämeqä iquwi, ii sunqäwä? ¹⁹ Nyi bretqä hipa hñgi eeqä, 5,000 iquaunqä äkutkqe, ga änätqutekuwi, he qa naqä mangui, äänä ämamikuwäwä?“§ ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

²⁰ Itañi Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änätqutekuwi, hiqokä-qa mangui, äänä ämamikuwäwä?“* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iñqe, näqñqä mämeqä yqänä itqäjäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitätanä hñque äñguä imäkkqenqä

²² Itanğanji iqua anä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqñi, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

²³ I tqanguwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iquenji, a ämasqänğa, anä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuiu makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiu itmaqiyätä, yatñqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hiñuä äqunänjinyä?”

²⁴ Iqu hiñuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qañä ikiqanğä äqunmä-qe, quñi ätnänäqi mäqunquä enänä. Qu zä enqä-panä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

²⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hiñui hämänä äqänätä, äñguä ätimäuqanğa,

§ 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8

iqu nätmätqä eeqänäñi, ätnänäqi äqunqge.
 26 Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä iquenı, “Si anä-himqeuñi mäpaquvqä, tqä anıunqä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisı Iqueyqä” ätkqenqä†

27 Itanı Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä, anä wänqä, anä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanqqeuñqä äukuwi. Hänäqä äwäpiyä nämñi, Iqu qunı yatnqä äwikqe. “Ämaqä, Nyınqe, tqeqä ätätqänuwäwä?”

28 Iqu yatnqä ii vqanqa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asnä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanqa hui, ‘hinuä-tqä-queqä,’ ätätqänuwıqä” ätukuwi.

29 Iqua iinä tquanquwanqa, Iqu iquauñi yatnqä tii äwikqe. “Hiyaqä knuä dunı, Nyi tqunqä?”

Iqu i tqanqa, Pitä iqu, “Si Kraisı ne äminesnqä, Goti Iqu atäunua äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

30 Inğanı Iqu, qunı, “He Nyınqe, ämaqeuñi awä mätkuä pampiyä” ätätä, kuknuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, angi vaunıqä ätkqenqä‡

31 İi ätuäqetanı, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeuqä

† 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapänä meniyeqä. Itanğa ämaqe miqä iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iqueni pizqä päsqañguwänğa, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anğumä vau-niqeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanğa, Pitä iqu Iqueni, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kuknuä iñi, awä matqä panä. Ii quvqeğä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueni, manä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqanqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeğä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä täaqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanğutqe, iqu, iqueqä-kiuänqä kñuä mämeqä, iqueqä zä-huätati huñqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä.

³⁵ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniyeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqätä, kuknuä anğüä we-huñqä-tänñqätä, kñuä indqänätä, iqueqä hñä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñä pmetäniyeqä. ³⁶ Itanğa ämaqä hñqu, nätmätqä qua täutanñi eeqä ämetä, äpakonğqe, iqueqä nätmätqä eeqänänä iñi, yätamäkqä äänä väniqiya? ³⁷ Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä quuvqe anğumä metñqe, squäsua väniñqäwä? ³⁸ Itanğanñi, apäkä, qokique äväma qanä hññi qñqä enqä-panä iñi, ämaqä tanğa äpmeñuwi,

asä e imäkäpu, Goti Iqueni tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inji, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyinçätä, Nyaqä kukñuinçätä womba wiŋgaŋgutqe, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäçñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqänçani, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeçä” ätukqe.

9

¹ Inçani Jisasi Iqu çuni, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkoŋqä, häñä yçänä äpmapiyänçani, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäçñqetä äpçançutqe, hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä inçqençä**

² Hiunji 6 ae äpäwçançani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itançä Jonä ique itmeqe, qoçonä quäuqä hñquençä ätuma ekqe. Içini iquauqä-quwänä äpmamiñuwi. Iquauä hiñuä iqisanji, Jisasi Iqu huiwä huitañä inçqäqe.

³ Iqueqä qäki, we-huñqä aanä çäpaiçänänä äyäminqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänçä çäpaiçä iinçä ençä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä.

⁴ Inçani iqua, Laisa iqutä, Mosisi iqutä, iquaqu, Jisasi Iqutä anä ätqäunya, kukñuä tätqätançä äquñguwi.

⁵ Ii äçunäpiyinqä, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii ançuanänçiqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mätatunçeqä. Hñqu Tqänçä, ññ hñqu Mosisi

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

iqueqänqä, itanğa hñqu Laisa iqueqänqänänyä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä ii ätukqe, iqua zä kiinjä ipu, ga iqu kukñuä äänä täninqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanğı, ii ätkqe. ⁷ Inğanı qaquvqä hñqu äpäqe, iquaunı äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanı kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanjä kiinjä änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kukñui qätä wipiyä.” ⁸ I tqanğı äwipiyi, qu hiñuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutanğı äqunğıwi.

⁹ Qu qoqonjä yätuta äpäpiyanğanı, Jisasi Iqu iquaunı, “Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu hänjä vaunıqänğanqe, hiqä hiñuitä äqunänjuwinqe, ämaqeunı, awä matqä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquangqä-pa, awä matqä ipu, yatñqä tii inğıwi. “Hänjä vauqe, ii squäwä?”

¹¹ Itanğa qu Iquenı, yatñqä tii äwıkuwi. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä pänqiyä-qe’ suñqä tätqänäuä?”

¹² I tquanguwänğa, Jisasi Iqu, “Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänänı, anğumä anğua imäkänqiyä. İnä-qe, Goti Iqueqä bukä iunı, ‘Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iquenı, qu himä-wiunqä kiinjä äväpu, täñä-hunqä kuapänä meniçeqe,’ tuwanuä iinjı, suñqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “I etanğı Nyi he tiinjä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quwqä äwiñqeunä ipu, suqä quvqä huitanjä-huitanjä itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnjä quvqä-tänjä hñque, anğua iwimäkkqenqä†

† 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

14 Iqua äppiysi, Iqueqä wäunuängqä ämotquamiñqä huizi iquau wimapñqä ipiyängani, ämaqä kuapänäni, iquau äpputmäupu, ga kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, iquauqä kukñui mäñdi kittqäpñqä itqätangä äqunquwi. 15 Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqañgi äqumbiyängani, yäunuä ipu, Iquenyqä maqänä äupiysi, yeeqä äwikuwi.

16 Inğani Iqu qunji, yatñqä tii äwikqe. “He iquatäni, mañä-mäkä suñqä äunätqänäuä?”

17 I tquanga, ämaqä hñqu ämävauqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ñqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kukñuä matqä itqätangi, Sinyñqä ätuma äpqnä. 18 Dñä quvqä iqu iqueni, ppqä yätñqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutñqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqunji mañgtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutñqe. Iinğ etangi nyi, Tqä wäunuängqä ämotquetqänğ iquaunji, huätä mamäupñqä yatñqä vqanga, iqua iinğ änä mimäkqä iqäuä” ätukqe.

19 I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquaunji, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tqenä! Nyi hesä anäni, squängañqä pmamqäwä? Ä, hesani hanğ-iqe, squängañqä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä.”

20 I tquanga, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqañguwänga, dnä quvqä iqu, Ique hinğä äqunäqänğani, ymeqä iqueni ppqä yätñqä imäkqanga, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä mañi makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

21 I iqaŋga, Jisasi Iqu kaniq̄e, yatŋq̄ä tii äwikq̄e. “Ymeq̄ä tq̄ueni, äkŋgata ti äwimakq̄awä?”

Kimani, “Dänän̄ga äwimakq̄eq̄ä” ätukq̄e. 22 “Dŋä quvq̄ä iqu, ymeq̄ä ique pizq̄ä päsätŋq̄e, tä iu ämävetä, ä eq̄ä du ämäyetä, ii iqa äwätŋq̄e. Itan̄gi Si nätmätq̄ä hui yätamäkq̄ä iq̄ä-tän̄jä eni, yenyq̄ä huäq̄ä kuŋgaŋguti, yätamäkq̄ä yeyä” ätukq̄e.

23 I tq̄uaŋga, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäkq̄ä iq̄ä-tän̄jä eniuä’ ändŋi, suŋq̄ä ändnyä? Quuvq̄ä eq̄iyätquŋuwä iqua, nätmätq̄ä eeq̄ä timäutŋq̄ä imäkpn̄q̄äuä” ätukq̄e.

24 I tq̄uaŋganä, kaniqu man̄jä yän̄änäq̄ŋq̄e, “Nyi quuvq̄ä eq̄iyän̄q̄ä-qe, Si nyi äwa iqueni, yätamäkq̄ä nyisŋq̄ä äktq̄änä” ätukq̄e.

25 In̄gaŋi, Jisasi Iqu ämaq̄ä kuapän̄äŋi tn̄än̄jä pqaŋgä äqunäq̄e, Iqu dŋä quvq̄ä iqueni, “Dŋä quvq̄ä kukŋuä matq̄ä, q̄ätä mäwiyyq̄ä imäkq̄ä iq̄uki, nyi si, ymeq̄ä iquesa täŋgi huätä ätimäutnä, ga an̄gi mäpaquvq̄ä isŋq̄ä äktq̄änä” ätukq̄e.

26 I tq̄uaŋga, dŋä quvq̄ä iqu zääq̄ä ganä ätäq̄e, ymeq̄ä iqueni ppq̄ä yän̄änäq̄ŋq̄ä yätŋq̄ä iwimäkäq̄e, huätä ätimäukq̄e. Itan̄ga ymeq̄ä iqu pizq̄än̄än̄jä-qu witaŋga, ämaq̄ä kuapän̄äŋi, “Ymeq̄ä iqu näwi äp̄akonä äwinä” ätukuwi. 27 I witaŋga, Jisasi Iqu iqueq̄ä hipaeu a ämaq̄ätätä, pämä vauqumuatq̄an̄ga, iqu pämä ätq̄äukq̄e.

28 Qänakŋi, Jisasi Iqu an̄jä iu pmetan̄gaŋi, Iqueq̄ä wäun̄uän̄q̄ä ämotquamin̄q̄ä iqua, quwq̄ä-quwänä anä äp̄mapu, “Ne dŋä quvq̄ä

iqueni, huätä mandowatqe, sunqä iququwä?”
ätuäpu, yatnqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquaunji, “Dnjä quvqä tiinji,
nätmatqä huisä mändowatqä, kiqä Goti
Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniñqeä” anji
ätkqenqä‡*

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämanji, qua Galili iunji jänä
ämäwqätäukuwi. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueqä
wäunüänjqä ämotquaminjqä iquaunä näqñqä
vätñqä wiñganji, Iqu ämaqe, Iquenyqä
“Iqiyqe” näqñqä mapñqä diñqe, mawinjqä
ikqe. Iqu iquaunji tii ätuminjqe. “Ämaqeüqä
Ymeqä Ekqä Iqueni, itumepu ämaqä iquauä
hipa iu wipnuwiqä. Itanğa qu Iqueni pizqänä
päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae
äpäwqanğanji, Iqu anğumä hänä vauniqeqä”
ätukqe. ³² Iqu kukñuä ii tquanğqenqe,
iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä
wiñganğqeutani, Iqueni yatnqä mäwqä ikuwi.

*Qu, “Neyaqä awä iqisanji, yoqä naqä-tänji
tqukä?” ätnquwiñqä§*

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiysi, anju
äpmapiyänğanji, Jisasi Iqu iquaunji, “He
hänäqä dutani sunqä ätnğapätqänuwäwä?”
ätuätä, yatnqä äwikqe. ³⁴ I tquanğa, iqua
hänäqä dutani, “Nyi naqeäqä, nyi naqeäqä”
ätnğapkuwä etanğqenqä, kukñuä hui kima
mätquä äpmaminjuwi.

‡ 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45 § 9:32 Matiu 18:1-5;
Lukä 9:46-48

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänqä wingangutqe, iinjä iqu eeqänänjä iquauqä yäpakä, itanga iquauqä wäunuä-wiyqä hetñqe” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe.

³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänqä hmbini, Nyinqä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanga Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqä**

³⁸ I tqanga, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqangi äqunätanä, ne iqueni, ‘Iñi mimäqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tqanga, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinqä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänqiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanguwinqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñqä etapquwi, qu hñgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, ängui ämapnuwiqä” ätukqe.

* **9:37** Lukä 9:49-50

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenqä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutañä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanqä iu hiñuä äqunätä, asä iinä imäkätä quaññä päkñganqutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iquenji, hañä-iqä naqänäñi wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänäñä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huäñä bu tnämäueqanqppqe, ii hañä-iqä naqä-qe, huizique mämäwqätäuqä yänqiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä täwisñqe. Si iinä inji, häñä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsäñqeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyäñi, ämäwqätäutñi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä täwisñqe. Si iinä inji, häñä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsäñqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyäñi, ämäwqätäutñi. ⁴⁷ Ä tqä hiñuä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä tquätñqe. Si iinä inji, häñä hea ique-ique pmeqä ämatñi. Iinä miqä isqe, hiñuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsäñqeu äktnämäupnuwi. Ä hiñuä hñqunä äqänäñi, Goti Iqunä miqeuñi äpaqutñi. ⁴⁸ Tä iinä äsäñqä iquenji, *Piweqe mapäkoñqä ipu, itanğa te maisquä yäniqeqä.‡*

† 9:41 Matiu 18:6-9 ‡ 9:48 Asayä 66:24

49 Haki, nätmatqä äpakänä witpñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänjä iunji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § 50 Haki änguänä etañgqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga añgi ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-pañuenä ätimäupu, itaŋga äwqä hanjuä inqunenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu aña-himqä iunji äväma, qua Jutiya iunqätä, itaŋga eqä Jotänä yätäqängisañqätä äukqe. Ingañi ämaqä kuapänänjä aŋgumä Ique wimeqañguwaŋga, ga Iqueqä suqä hea ique-ique imiñqä-pa, Goti Iqueqä kukñuñqä näqñqä aŋgumä äwimiñqe.

² Ingañi Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä dunji, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

³ I tquañguwännga, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu heñi, suqä äki etapqäwä?”

⁴ Ingañi qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etañgutqe, iqu huätä dowatqä tuwañuä äqiyätä, huätä inğa dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

§ 9:49 Näqñqä-tñä hñqua, kukñuä inñä iqueqä quatiñqe, tii ätätqänjuä. Haki, hiqäva eeqänänji, ikikinyänä iwimäkätqänjuwä-pa, te ämaqä eeqänänji ikikinyänä imäkänä. Hiqäva-imäkkä 2:13 * 9:50 Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * 10: Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18

⁵ Jisasi Iqu, quñi kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäkqäpñqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänjä woyqä imbu, hñgisanä iqä- quenä etanqgetanänjqä” ätukqe. ⁶ “I etanji, ainqani, Goti Iqu nätmatqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänqani, ämaqe, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetani, qäyaqu huiwi hñquaqu miñqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. ⁹ Iinjä etanji nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakqñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanqa qu anju äpmapiyänqani, Iqueqä wäunjuänjqä ämotquamiñqä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanquwänqa, Iqu iquaunji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänjä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiñi qui imäkätä, huizitä huiwä yanjä hiñgi ikiqä enqä-pa imäkqi. ¹² Itanqa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänjä hñque ämuangqe, ii-pqe huizitä huiwä yanjä hiñgi ikiqä enqä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqeS

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänqä isuaunji, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanquwänqa, wäunjuänjqä

† 10:6 Ipäqäkqä 1:27 ‡ 10:7-8 Ipäqäkqä 2:24 S 10:12 Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

ämotquaminqä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hinuä ii äqunäqe, Iqu iquauni, upui-hinuä ämoqunätä, “Ymeqä wänqe, Nyinyqä qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeuni, täsua enqä-panä yäpängisa epnqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä duñi, ymeqä wänqä itmetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iuni, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänjä hageqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqä**

¹⁷ Jisasi Iqu qañä tii wätñqä iqanğa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänjä äpeyäqe, qonjä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqe’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqe, näqñqä äyä ennä. Ii tiinjä iquaunqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanğä mätquä panä. Ämaqeu quanğä ätuätinä, mämotauqä panä. Itanğa

* **10:16** Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30

tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqeä'"
ätukqe.†

20 I tquanğa, ämaqä iqu, "Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänğatqä suqä iuñi qänaknä iqa äpätnqe, täñga täsuwänä" ätukqe.

21 Inğanı Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetani, Iquenyqä aanä kuapänä wiñğanı, "Nätmatqä hñqu si äwa yqänä ininyä. Si nätmatqä ämeni, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanğa ämaqä aanqä etanğuwıu wiñqeä. Itanğa si qäukuä yätuñi yquayä-tänä hesñqänänyä. İi ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä" ätukqe.

22 Kukñuä iinä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänğä-tänu etanğqenqä, iqueqä äwqä imdanı hanğ-iqä ämetä, hipenıi yäuä äpitä, ävämakqe.

23 I uwqanğa, Jisasi Iqu hiñuä ipeipe äpäqunğueyätä, Iqueqä wäñuänğä ämotquaminğä iquau tii ätukqe. "Qua-yquayä kuapä-tänä iqua, Goti Iqunä miqä dıñi, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqeä."

24 I tquanğa, iqua Iqueä kukñuinğä yäñuä ikuwi. İinqe, Jisasi Iqu qunı anğumä, "Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqeä!" ätukqe.

25 "Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. İnäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunı, ämäwqätäunä" ätukqe.

† 10:19 Anğumä İtmakqä 20:12-16

26 Inğanı iqua yäunüä naqänänä ipu, tii ätnğuwi. “Inji ämaqä qui imäknätqänuwitani, hänä hea ique-ique pmeqe, tqu meniқыä?”

27 Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinji änä mimäkqä iqanğpqa-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänäñi, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

28 I tquanga, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmatqä eeqänäñi ävämañi, Si qänaki äyä äkivändänunä” ätukqe.

29-30 Jisasi Iqu kimani, “Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Qua täuñi, ämaqä tqu-tqu iqueqä anä, kätä-käuñgua, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunüä-pqe, Nyinğätä, Nqä kukñuä äñguä we-huñqä-tänñqätä ävquatämäutqe, tñänqe, asä iinjä iqua, aanjä hävemänänqe, inä ämeniqe. Itanğa iqu hanä-iqä qäsä mequänä. Inji hea yäpakänğanı, hänä hea ique-ique pmeqä meniqe. 31 Inäqe ämaqä, täñga yoqä-tänjä eänuwä iutañä kuapanänä hñqua, qänakñi yoqä maeqänqe. Itanğa täñga yoqä maeqä eänuwı, inğanı yoqä naqä-tänñqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqa” anji ätkqenqä‡

32 Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiñuiqä äwimamiñqe. Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua, yäunüä ipu, qänaki äyminuwi. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminuwi. Inğanı Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquaunä itmeqe, Iqueqä-kiuä

‡ 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34

hanä-iqä wimeniqä diñqä, iquauñi anğumä awä tiñ ätukqe. ³³ “Qätä nyipiyä. Täñganñi ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iqueni, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanñi qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ Inñi ämaqä iinä iqua, Iqueni ewiiqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänä-tänñi ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanği hiunñi hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniqeqä” ätukqe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinğäS

³⁵ Itanñi, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengañgi yatñqä äkiyqueunñi, imäktñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquinñi, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğiyä?” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänqä wiñğanği, Jisasi Iqueni, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanñi, ye hñqu saqä hipa ämuanğisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinä tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquinñi, “Qe iinğä yatñqä iqiyyi, änyä maqñqä eninyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqce, qe-pqä inä

änyiyänqätanä? Itanğa, asñä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ Inji, “Ye imäkenqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaguini, “Eqä-häkä nyi nmqä iqeuni, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanğa asñä Nyi meqanğqeuni, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanği, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqängisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukqe.

⁴¹ Wäunuänqä ämotquaminğä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanginyä äwiyäpiyä iutani, qu iquaqi himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkui. ⁴² Inğanji Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanği, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeuni, äwiñqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etanği, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanji, hiqä ämeyätñqä wiñganğutqe, iqu heqä wäunuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wiñganğutqe, iqu hiyaqä wäunuä-eyqä hiñgänqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁵ Li tii etanğqä dutayi. Ämaqeudä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hänjä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä

kuapänänjä iquau anġu mbqä imetnġä äpkqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique änguä iwimäkkqenġä**

⁴⁶ Itanġi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunġänġä ämotquaminġä iquatä, anġä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänġitä ävämeqanġuwänġanġi, ämaqä hinġüä pišqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknġä iqu, huänġä manġä iqi äpme, mbqä nätmätqä isuaunġä tquämanminġe. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretġätanġä Iqueqä” tqanġä äwiyäqetanġi, aawqä yänänäqnġä ätätä, tü ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinġä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanġa, ämaqä kuapänänġi, iquenġi äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

Ii qäyä ätquanġä, iqu aawqä yänänäqnġä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinġä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.

Inġanġi qu hinġüä pišqä iquenġi, “Iqu šinġä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqe hanġüä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanġuwänġanġi, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeqanġa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqe.

* **10:45** Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

“Näqñqä-vqä Iquki, nyi anğumä hiñuä qänmqä nyimäkiyâ” ätukqe.

⁵² I tquanğa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkqiyâ” ätukqe. Asä qänğanı, iqu hiñuä äñguä äqänätä, Jisasi Ique hänaqeu qänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupñqä ipiyänğanı, anjä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inğanı, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqui, hiñuiqä ändowatätä, tii ätukqe.

² “Qe anjä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğanı, donği hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iquenı, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Iquenı guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donği gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimañı, ‘Naqä Iqueqä wäunjuä-tänjiqä. Ga Iqu ämaqä huisä anğumä maqänä dowatänqiyä,’ suinyqä” ätukqe.

⁴⁻⁵ I tquanğa, iquaqu äwiyi, donği hipkä hñqu, hänaqä iqi, anjä qñqanä-tänjä iqi guä qäyänätanği äqunğiyi. Iquaqu eweqanğiyänğa, ämaqä iqi ätqäuminuwä hñqua, iquaquiñı, “Donği iquenı sunqä eweqinyqä?” ätukuwi.

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

⁶ I tquanḡuwänḡa, iquaqu qunḡi, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanḡiyänḡa, ämaqä iqua, iquaquḡi, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inḡaḡi, iquaqu donḡi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donḡi iqueä haqeqi ipteqanḡiyänḡa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Inḡaḡi ämaqä kuapänänḡi, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wänuḡiuḡi ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hiḡuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätḡqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu anḡuanänḡä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiḡu Dewiti iquesanḡä äpätḡqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu anḡuä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmeḡqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäkqä anḡu äpaquväqe, nätmätqä eeqä hiḡuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqanḡa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaniḡqä äukqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hḡque qui imäkkqenḡä†

¹² Awiḡaḡi, qu Betanisa äpäpiyanḡaḡi, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inḡaḡi Iqu zä-eaqä hḡqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutanḡi äqunäqe, häukuä wiqänḡqä hiḡuanḡqä äukqe. Näḡi ätimäuqe, aanḡä, quwqenä änyätanḡi äqunḡqe. Inḡaḡi zä-eaqä häukuä qäyqänḡa

† 11:11 Matiu 21:18-19

mayi. ¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui anjumä häukui äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, iinjä äyä tquanñgi äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunuä imäkminuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä‡

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäqä anä täknä yäpä inñisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunuä imäkätqätanquwä eeqänäñi, huätä äpäsawqatkqe. Itanña ämaqä mbqä huitañi tñänqä imäkäpu vätkätanquwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynñä-heeqe mbqä itqätanquwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanña hiqäva-imäqä anä ququawä iqini, nätmätqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqñqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiunñi, tiinjä äqänä.

‘Nqä anñqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aniqä” tpnuwiqä.’§

Injä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anä* enqä-panä imäkätqänäuä” ätukqe.

¹⁸ Inñanñi hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qätä iinjä äwipiyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä diñqä huänqä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäñi, Jisasi Iqueä näqñqä vqanñqenqä yäunuä ipu, miiqä yänä iqanñguwitanñi.

‡ **11:14** Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § **11:17**
Asayä 56:7 * **11:17** Järämai 7:11

19 Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuäñqä ämotquamiñqä iquatä, añä-himqeunji äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqä†

20 Awiñga zä-hinuitäni, qu huñqeu äwäpiyäñgani, zä-eaqä hinuä äquñguwi, quatä buta himqä yätunqä yäüä pitañgi äquñguwi.

21 I äqunäpiyiñqä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hinuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäüä ae äpiqeqä” ätukqe.

22 I tqaŋga Jisasi Iqu iquauñi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. 23 “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonä hñque, ‘Ävauätnä eqä-pñä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Inji ätimäunqiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanqutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe. 24 “Injä etañgi Nyi he etqä, nätmätqä huiñqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapñqäüä. 25-26 Itanğa he Goti Iquenqä tääqä tññqä ätqäpiyäñgani, he hñqutä äwqä äkasuwä-tänä eäñuwi, inji iqueqä suqä quvqä etquetñqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äñgisa ämenäwä?” ätukuwiñqä‡

† 11:19 Matiu 21:20-22 ‡ 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

27-28 Qu anġumä Jerusälemä ätimäupiyänġani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä täknjä yäpä inġisa ikitqätanġa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmatqä tä imäktñqe, yoqä naqe, änggisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqu äkktqäwä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

29 I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu, “Nyi yatñqä hñqu hemqänänjqä” ätukqe. “He Nyi yatñqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunüä tä imäkmqä yoqä ändapkkä Iquenqe, etmqänä. 30 Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asñä-qäyqä iqu wäunüä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

31 Inġani quwqä-quwä tii ätnġuwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanjqä’ tquanġuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ 32 Inäqe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatunquäta? I matqä yatunqeqä” ätnġuwi. Ämaqä, “Jonä iqu, hinüä-tqä-queqä” knüä indqänätanġuwinqe, zä ipu, matqä ikuwi. 33 Inji qu kimanji, “Ne maqñqeqä” ätukuwi.

I tquanġuwänġani, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunüä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

Kukñuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä

*iquaunqä**

¹ Inğanj Jisasi Iqu qunji, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hinuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanğa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpnjqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kinä nämqä wäniqe. ² Iwä häukui yäuä änduqänğanj, iqu iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäunuä miqä iquaunqä dowatäniqe. ³ Iqu ätimäuqanğanj, wäunuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anğumä dowatp-nuwi. ⁴ Inj wäunuä-wiyqä hñque anğumä inä dowatäniqe. Wäunuä miqä iqua iquenä-pqe nyuänju äpäsäpu womba-inqä itquap-nuwi. ⁵ Ii qäyä iqanğpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatäniqe. Inğanj qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanğa kuapänänj, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquaunji, ptqä äpäsäpu, itanğa hñquaunji, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inğanj iqueqä ymeqä, iquenqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inğanj wäunuä miqä iqua, ‘Kaqä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunuä tä, neqä nemänätñqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu,

* **12:** Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19

pizqä äpäkpiyi, iqueä huiwi wäunüä täknä yäpaqä mängisa matnämaupnuwi.

⁹ Inğanı kaqä wäunüä iutänä kawıqu, äänä yäniqe? Iqu äpätä, wäunüä miqä iquaunı pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipnqä vāniqe.

¹⁰ Inı he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänuwäta? *‘Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hiñuinä äqunquwi, hikä iñä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänäñqä imäkqä-queqä. ¹¹ Inı tä, Naqä Iqueqä imäkqanğı ne hiñuä äqunätaqe, anğuanänäñä äqunäñu.’* †

¹² Iqu i tqanğa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukñuä ktqä ii, iquaunqä äyä tqanğqenqä näqñqä ekuwi. Inğanı iqua, Iquenı guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapänä etanğuwinqä zä wiñğanğı qanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

¹³ Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquatäñi, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqanğutqe äkäpnqä, Ique yamwiqä wipnqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä näqñqä tii enu. Ämaqeuqä yoqenqätä, quwqä äwiñqenqätä kñuä mindqänqä itnä, suqä jänänänäñinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänä. Inı Si kñuä äänä äkiyqiyä? Romätanä ämiqä naqä Sisa iquenı, ne mbqä takisi ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

† 12:11 Apqä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

15 Iqua yatŋqä naqä-qakuä mävqä iqanġuwinqe, Iqu näqŋqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunqä nyiyqä? Mbqä hikä hŋqu, Nyi hiŋuä qunmqä äma quveppu.”¹⁶ Iqua hŋqu äma pqaŋguwänġa, Iqu quŋi ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäŋi, tqequeä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

17 Iqu kimaŋi, “Iŋi, nätmätqä Sisa iqueqä etanġutqe, ii kaqä-que wipŋqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanġutqe, ii Goti Ique wipŋqeqä” ätukqe. I tquaŋġa, qu Iqueä kukŋuinqä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anġumä vauqenqä ätukqe^S

18 Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, anġumä häŋä mävaqä ipnuwiqä’ ätmiŋuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatŋqä tii äwikuwi.

19 “Näqŋqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuŋi, Israitqä iqunenyqä tiinä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hŋqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känġuequ apäqŋqä ämetä, kätequenyqä tŋänqä hiätŋqe, ymeqä hemeŋqiyä.’**

20 Itanġa hiŋuiqänäŋi, ämaqä 7 hŋguiqua äpmamiŋuwi. Itanġa iŋguiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänġa äpäkonġqe.

21 Itanġi käuŋġuequ apäqŋqä iinġi ämeqe, ymeqä meämeqänġa äpäkonġqe. Itanġa käuŋġua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkonġqe.

^S 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kukŋuä-suqä 25:5

²² Inji eeqänänjä inguiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkonğuwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkonğqeqä. ²³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua ängumä ävauqanğuwänğani, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁴ Iinjä tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänänğenqätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. ²⁵ Hea inğani, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğani, qokä-apäkä mämanğä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunjä iqua äpmeñuwä-pa, injä pmapnuwiqä.

²⁶ Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupnuwänqe, Nyi yatñqä hemqeğä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänjä-tänji tä ängqenqä a matäuqä itqänuwenda? Inğani Goti Iqu Mosisi iqueni, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä’† ätukqeğä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä manä. Ämaqä hänjä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä. Iinjä etanği, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkonğuwä-qe, hänjä yqänä äpmeñä. Iinjä enqä di, he qämä-qämä kuapanä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanğuwänğa, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä

† 12:26 Anğumä Itmaqä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28

äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatñqeunji, kima änguänä äyä tquanji äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kinganä ämäwqätäunqe, äkiskukuä?” ätukqe.

²⁹ Iqu yatñqä ii vqanqa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kinganänjä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä änguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänjä Iquvqä. ³⁰ Itanqa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä, yänänäqñqetäni, Ique näwe äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä.’§

³¹ Itanji huizi iqu tiyyi.

*‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeqä.’**

Suqä iquaquini, huizi iqua mämäwqätäuqä enäuä” ätukqe.

³² I tquanqa, kukñuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanqa ne neqä qeqä-quuvqe, kñuä indqänqe, yänänäqñqe, Goti Iqueni, ävätanä, Iquenyqä kiinjä nenquätñqe. Itanqa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquaunqä-pqe inä nenquätñqe. Ne iinjä itunqe, ii nanuä, nätmätqä huitanjä-huitanätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeunji, suqä tqaqu ämäwqätäunjinyqä” ätukqe.

§ 12:30 Kukñuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkqä 19:18

34 Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä änguä indqänätä tquanñi äwiyäqe, iquenñi tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeunñi, qäqiqi äpmeñinyä” ätukqe. Iutanñi, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui mäwqä ikuwi.

Krais i Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

35 Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätanqqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, Krais ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunñuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänñi? 36 Dewiti iqunñi, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ique kñuä vqanñi, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqe qä. “Nyi Tqä himä-wiunqä iquaunñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmettñqinyä,” ätkqe qä.’

37 Inñi änäänqä? Krais iquenñi, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ änäänqä tätqänñuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänñi, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänqanñi, yeeqä iminñuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquaunqä, wa wipiyä‡

38 Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inqanñi, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquaunqä suqä quvqenqä, wa wipiyä. Qu suqä tquaunqä, kiññä äwinyänä. Gquä quäunqä ipmbu qanñä upñqäüä. Ququawä aquvqenqenñi,

† 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47

ämaqe iquauŋi, ‘Hiunjinganjqä’ tupŋqäüä.
³⁹ Anjä aquväqŋqeunŋi, anjä äŋguä iqinyä pmapŋqäüä. Ymisaŋä naqä imäkqäŋganä-pqe, anjä äŋguä iqinyä pmapŋqäüä. ⁴⁰ Inŋi qu apäqŋqä iuaunŋi, quanğä ätuäpu, quwqä anŋi quwä mapŋqäüä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpŋqäüä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqäŋganŋi, ämaqä iŋjä iqua, quwqä haŋä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäunŋiqeqä” ätukqe.

Apäkä apäqŋqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenğä

⁴¹ Inğanŋi Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanğuwä-täŋä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanğuwŋi, hiŋuä äqunä äpmamiŋqe. Ga ämaqä mbqä hatŋä-täŋä kuapänäŋi, mbqä hävemnäqŋqä ätnämäumiŋuwŋi. ⁴² Inğanŋi apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wäŋqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunğänğä ämotquamiŋqä iquau, tääqä ätuätümetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwŋi, iŋyqe, eeğänäŋä iuqe, ämäwqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutaŋi, wäŋqä hmbu ätnämäuqäüä. Apäkä täsi iŋjä ma, mbqänğä äwa itä iŋyqä quuvqänğä äwiŋqepu, eeğänä qe ätnämäuqä-qae, aanğä pmeŋqiyä” ätukqe.

13

*Hañä-iqä hea yäpakännga timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkcqä anjutanji yäpaqängisa ätimäwa pqanjanji, Iqueqä wäunuängqä ämotquaminqä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkcqä anji hiñuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinqä manä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tqannga Jisasi Iqu iquenji, “Si anä naqä tä mätnätanqä tqaunji hiñuä äqunänñä? Hikä iqua yänqä-mänqeu yqänä tii makñqä, qäpu heniqeqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäkcqä anä nängisa mätnätanji äqunä pmetanjanji, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itannga Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iquenji yatñqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iinji, äknnga timäuniqä iinqä, natiyä. Itannga ne squä-ganä mänätqueqanquti, ga ne iutanji näqñqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knjuä neyäninqäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqanqunwännga, Iqu iquaunji, tii ätukqe. “Qu qanngä etäpu, hiqä knjuä indqänqä qui emäkcqänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä knjuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itannga he ämaqe mäkä naqänänä päunqeyqanqunwi

* 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

qätä äwiyäpu, 'Ämaqä kinä danä hui mäkä äunätqänäüä' tqanğä qätä äwiyäpiyanğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpnğä. Nätmatqä iini ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä. ⁸ Ämaqä huitanğä iqua, hueqä-himqä huitanğä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hñqäqini, qua ekä yäniqueqä. Itanğa hñqäqini, buayä dä naqänänğä timäuniqueqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipnğä täñä-hunğä ämetqänuwäpani, nätmatqä iinğä iqua-ganä timäuniqueqä.

⁹ Iinğä etanği, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kukñuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanğa anğä aquväqñqä iu ptqä hepäkpnui. Itanğa qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anğä-himqeutanğä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kukñuä änguä we-hunğä-täni, awä eeqä tupnqenğä. ¹⁰ Itanğa Ämaqä eeqänänğä, qua äwitqutänğä-pa, qu kukñuä änguä we-hunğä-täninqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanğa qu etmepu, kukñuänğä etma uwqanğpqe, 'Ne kukñuä äänä tatunquäwä?' knuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğanı kukñui, he matqä, Goti Iqueqä Dnğä Änguä Iqu täniquaqä. Inji, he knuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiz-iqua ique pizqä päkpnğä iinqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanı kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanğinä itquapnuwiqä. Itanğa

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanji, ämaqä eeqänäni himä-wiunqä emäkqäpnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanä-iqä qäpu etqänqanqä yänä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kukñuä tä a ätäutäqä iqu, näqñqä äñguänä mequätñqe.) “He nätmätqä qui imäkqä quvqänänä iqu anä pmua imäknänqä iqi tqäutanji qumbnuwiqä. Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä yqäpñqä. ¹⁵ Ä ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mänji ikuapmäutäqänğanji, iqu anä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmätqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nñ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanğa, apäkä äwqä-tänä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänä iuaunqätäni, zä maqänä mäwqä iqanğpçenqe, huäqä kiinä hunqeçä. ¹⁸ Nätmätqä quvqä iinji, yunüä qunqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpñqeçä. ¹⁹ Itanğa hanä-iqä inğa timäuniqe, naqänänä ämäwqätäuniqe. Goti Iqu qua imäkkqänğata tänğa tinqe, hanä-iqä tqutä asänänji matimäuqä iminqeçä. Qänakndanä-pqe, iinji matimäuqä yäniqeçä. ²⁰ Hanä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqeçä’ ae ätkqeçä. Iqu iinä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñğäpñinğä.

Inäqce Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunqä kjuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqueqä” ätukqe.

²¹ “Inğanj i ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunuä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänj äpmenä’ etqanqce, he qätä mäwiqä pa iqäpñqä.

²² Ii tiñj etanji. Ämaqä quangä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kjuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji imäkpnuwiqä. Quangä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanğa ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänj imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmätqä eeqä timäuniqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanğa, hanjä-iqä naqänänj äe etqä iqua qäpu hiqanğanji, maqänänji *mäptqä iqu hea äwitä, qanjuä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji ävama qua täu qiyäpäkñganqguwänğa, ga nätmätqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenä ipnuwiqä.*‡ ²⁶ Inğanj qu, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänj itä pñanji qumbnuwi. ²⁷ Inğanj Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Nqeqä’ ätätä atäunuä ikqä

‡ 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10

iquaunji, qäukuä-qua hituñuä äwitqutänqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanğa zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänjä inğqäqe, näqñqä tiinjä iqäpñqä. Yunuä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnä hinätñqe, qäqi etanğiyqä. ²⁹ Asä iinj, he nätmatqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanği äqumbiyänğani, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anä hänaqä iu näwe tqäutanğiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänäni timäuniceqä. ³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu henice. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Inäqe nätmatqä iinjä äknğa timäuniqä iinjce, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäni, ne änyä maqñqä eäjuna. Apiqu Iqueqä-kiuanänjqä. ³³ Nätmatqä iinjä äknğa timäuniñqenqä änyä maqñqä eäjuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñuä äqumbu pmetpñqe. ³⁴ Ii tiinjä enqä-pani. Ämaqä hñqu kinä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäñuä-wiyqä iqua, iqueqä anä mipñqä ävqä-panä iinjyi. Ga wäñui, ique-iqueqä äpatätä, kikinä vänice. Inji, hänaqä qñqanä miqä iqueni, 'Yasämä ätuäqämanä pmetñqe' tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iinjä etanği, 'Kaqä anä-tänä iqu, heaetanğä-qe, ä quaesqänğanğä-qe, ä zänqä knuä duätqätanğanğä-qe, nñ zä we-hunğanğanğä-qe,

äkŋga ti päniqätiyā-qe' änyā maqŋqā eāŋāuā. Iŋqe, he yasāmā ätuāqāmepu, ga hui, 'Iqu iŋga päŋqiyā' kŋuā maeyātanga, äpätqe, hiqaqā witaŋgā hiqāŋqā iŋqāuā. ³⁷ Nyi kukŋuā etqe, qokā-apākā eeqānāŋā iu ätquā. 'Ga yasāmā ätuāqāmapu pmäpŋqā iŋqā' etqānā" ätukqe.

14

*Ämaqā naqā iqua, Jisasi Ique päkŋŋqā ätŋguwiŋqā**

¹ Hiunji naqānāŋā Pasopa ätätqāŋuwā iquätä, bretqā yenüā qo-matāuqā hiunji iquatā timäutŋqā, hiunji hŋquaqu änyā äwāmiŋqe. Iŋgaŋi hiqāva-imäkqā naqā iquatā, kukŋuā-suqenqā näqŋqā iquatāŋi, kukŋuā ätqāmanāpu, "Ne Jisasi Ique maqŋqā itmetanā pizqā päsatuŋque, äänā imäkatuŋquāwā?" ätŋguwi. ² "Ämaqe hiŋuā änaqānāpu mākā ipäqiyqenqe, ne suqā iŋŋi, hiunji naqānāŋŋga mimäkqā yatunqueqā" ätŋguwi.

Apākā hui, eqā jinaŋä-weqe, Jisasi Iqueä nyuāŋiu equatekqenqā†

³ Jisasi Iqu aŋä-himqā Betani, Saimonā Wānyimāŋqueä‡ aniu buayā gmanätqātanga, apākā hui hikā hākā eqā jinaŋä-weqā iŋqā hŋqu, äma äwimetä, hākā pmäukui ikuvāqe, eqā jinaŋä-weqe Jisasi Iqueä nyuāŋiu äwiqatqke. Häkitä, eqā jinaŋä-weqetä, kiqā mbqe

* **14:** Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **14:2** Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **14:3** Saimonā iqu hiŋuiqānāŋi wānyimāŋqā-tāŋä äpmamiŋqā etanŋi, qu iquenŋi "Wānyimāŋqueä" ätumiŋwi.

naqänäni. ⁴ Inğanı apäkä ii, ii imäkqanqenqä, ämaqä iqi pmaminuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinanä-weqe, sunqä hinqi qui imäkqiyä?” ätnquwi. ⁵ “Eqä jinanä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätñqänänjqä.” İi ätmbiyi, apäkä iinji äkasuwä ätukuwi.

⁶ İ tquanquwännga, Jisasi İqu ätukqe. “İnji hiñuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäuä? İi Nyi suqä anğanäni inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäni, hea ique-ique pmetpnqäuä. İinjä etanji, ‘Yätamäkqä eanä’ kñuä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi iinjä maetqe, Nyi hesä anäni, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. İi eqä jinanä-weqä anjiqatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänjä im-imä kukñuä anğua we-hunqä-täni awä ätäkipiyänğanı, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpnqeqä. İnji qu iinqe, hui mimäuqä iqäpnqänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätñqä ätukqenqäs

¹⁰ İtanğa Jutasi Iskarioti, Jisasi İqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätñqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iinjä qätä äwipiyi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi.

Inğanı iqu, “Äkñga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wänuä yätquakä iquatä ymisañä yäpakä änguwänğanqä**

¹² Hiunji naqänänqä bretqä yenuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kiñganänqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopañqä kñuä indqänäpiyänğanı, sip-sipqä hui äpäsäpu gpnä. Inğanı Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutañä ymisañä dñqe, ne nätmatqä näwinyänı äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inğanı Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä hñquaqui, ändowatätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yänğisa paquvqanğa, anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, Nqä ämaqä wänuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tque, buayä natunquä anä hiqñqä ängikä?” äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanğiyänğa, iqu anä hiqñqä naqänänqä haqä yätqä ämätñänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiñi, buayä näwenyä inemäkiñyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğa, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmatqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa

* **14:11** Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

imäknätanğa äqunyyi, Pasopa iutanä ymisanä hñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä änäpu äpmapiyänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesänä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. İi ämaqä Nyitä ymisanä anä änätqänuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, iqua äwqä-hanä ämepu, hñqunä-hñqunäni, “İi nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä bretqä hevqä asiu äyämetä ängqäqä iqueyqä” ätukqe.

²¹ “Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, ‘Äpäkonänqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. İtanğı Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii ängüä hitäninğä” ätukqe.

²² Qu ymisanä änäpiyänğanı,† Jisasi Iqu bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyyä.” ²³ İtanı Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änğuiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetanı, eeqäqua iuta ängüwi. ²⁴ İtanı, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häñepeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsäuenqe, yänänäqñqä imäkätñqä dinqe. Nyi ämaqä kuapänänä

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26

iu yätamäkqä vätnqe, nqä häneqe equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa häñi nmniqänğanqe, anğumä mañqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanı qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä mañqeçä’ ttñqinyä” ätukqenqä‡

²⁷ İi äwäpiyänğanı, Jisasi Iqu iquaunı, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwiñqiyä. İi Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiñä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. İñä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ İtanğı Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anğı nyi-vauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

²⁹ İ tquanğa Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ İ tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqeni, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi İquenyqä mañqeçe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkonenqeçä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqeçe’ matqä imqänä” ätukqe. İtanı

‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätiyasi 13:7

wäunuänqä ämotquamiñqä eeqänänqä huiziqua-
pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä
ätkqenqä**

³² Inğanı iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’
qonätanqqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä
wäunuänqä ämotquamiñqä iquau, “Nyi Goti
Iqutä kukñuä tenqueä. He täqi pmapiyä”
ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi
ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä
anä äukuwi. Inğanı Iqu hanä-iqä wimetñqä
iqanqqenqä, Iqueqä äwqä tämñi änä
mäwimänqä ikqe. ³⁴ Inqe, Iqu tii ätukqe.
“Hanä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi
imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä.
He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanı Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi
äqiyäpäknätä, hanä-iqä wimeqanqqä iquenqä
huänqä hui etanqutqe äwimasiyätñqä, Goti
Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apiqukiyä.
Si nätmatqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä
hanä-iqä-tänä tqu, huätä mändavä. Inäqe
Nyaqä änyinqeunı qäyä etanquti, Tqä äkinqä
dunä isñqeä” ätukqe.

³⁷ I ätäqe, angi äpäqe, ämaqä anä ätuma
äukqä iqua hiqaqä witanğä äqunqqe. Iwä
Pitä iqueni, “Saimonä iquki, änäänänqäwä?
He Nyitä anäni, wänqäpu mämiñqä iquwiuä?”
ätukqe.

* **14:31** Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † **14:36** Kukñuä “Aba”
ii Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

38 “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukñuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäkqänqä äwinyätanqqä-qe, huiwi yänänäñqä maeqeçä” ätukqe.

39 I ätuäqe, anqumä äwäqe, Goti Ique kukñuä asi, anqumä ätukqe. 40 Ae ätuäqe, iquaunqä anqumä äpäqe, iqua hiñuä kukuänñuä wiyqanji, hiqaqä witanqä äqunqqe. Ique kukñuä äki-äki tupñqe, änyä maññqä yqänä emiñuwi.

41 Hñquaqu-hñque äwimetäqänqanji, Iqu iquaunji, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmeñäüä?” ätukqe. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qänqä qe ätimäuqiyä. Hiñuä qumbu! Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iquenji, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iunji, täkqä tqä iuta ävqiyä. 42 He pämä äpmepu, äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuçä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau äwikqenqä‡

43 Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanqa, Jutasi ämaqä 12 iquautanä iqu ätimäukqe. Iqutanji ämaqä kuapänä, ipäqäyunä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ä kukñuä-suqenqä näññqä iquatä, itanqa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanqä, ätimäukuwi. 44 Qu änyä upñqä imäknäpiyänqanji, täkqä-tqä iqu huiziquaunji, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi,

‡ 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

kikiyâ äwunḡundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.”⁴⁵ Qu ätimäupiyyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iqukiyâ” ätuätä, Ique himä kikiyâ äwutänḡqe.⁴⁶ Inḡaḡi qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqñqä äkiqätukuwi.⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanḡuwänḡa, Iqutä qäqi anä tqäuminḡuwä hñqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunḡä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inḡaḡi Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänḡuwä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanḡä äñḡiqätqäuä?” ätukqe.⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanḡqä inḡa manḡiqätqe, sunḡä itqänḡuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kukñuä Goti Iqueqä bukiu ätnänḡeunji, qäyunä ätätanḡqenḡeqä” ätukqe.

⁵⁰ Inḡaḡi Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikñä hñqu zä äukqenḡä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanḡuwänḡa, hikñä ḡquä hñqunä huäqä hutñqä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanḡa, qu iqueni a kiqätqanḡuwänḡa, iqu ḡque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyâ päkonätñqe qä,” ätkuwiñqäŒ

⁵³ Qu Jisasi Iquenji, hiqäva-imäkcqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inğanji hiqäva-imäkcqä naqä iquau, ämaqeu miqä iquau, itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu iqi aquvä äqänquwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenqä, kinä-tämä qänaki äuminqe. Hiqäva-imäkcqä naqä iqueqä anjä ququawä iqi ätimäuqe, iqñi, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä iny-iminqe.

⁵⁵ Inğanji, Jisasi Ique pizqä päkpnqenqä, hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänjä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqänquwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quanğä kuknuä täqisqanquwä-qe, quvaqä kukñui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanği äqunquwi.

⁵⁷ Inğanji ämaqä hñqua pämä ämatqäupiysi, Jisasi Iquenyqä quanğä kuknuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanği äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkcqä anjä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anğumñi, hiunji hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanği, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanquwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanquwänğa, hiqäva-imäkcqä naqä iqu, iquauä hinuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Ämaqä tä kukñui Sinğä ätquwi, änäänğä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanğqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kuknuä hui mätquä da ikqe.

Inji, hiqäva-imäkqä naqä iqu anğumä yatıjqä tii äwikqe. “Kraisı, Gotı Iqu ne ämineyätıjqä atäunüä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunjqä. Itanğa Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqıjqä-tänğä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanğı hinüä qumbnuwiqä. Itanğa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqanğı qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanğqenqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänğä wiņğanğı, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukınuä hui inä natpnqe, ne sunqä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukıui, Gotı Ique äkittqiyätä tqanğı, qätä äyä äwiyänünä. Ga heyaqä kınuä imııi, äänä eyqi?”

Inğanı eeqänänı qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätıjqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanı ämaqä hıqıua, Iquenı makukuä äwqutäpu, hinüä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqı kpäsqiyä? Hinüä natiyä” ätuminıuwi. Itanğa ämayukä-ımanqä iqua, Iquenı itmepu hipa äpäkkıuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maqıjqeqä’ ätkqenqä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknğä yänğisa ququawä mänı pmetanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanğı äqunäqe, ique hinüä

* 14:65 Matıu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

Ƴqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanjä Iqutä anä äpmetqänijä iqukuiyqä” ätukqe.

⁶⁸ Ii iinjä tquangqenqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätni, nyi änyä maqnqä enänä” ätuäqe, Ƴapaqängisa äwätä, täknjä hävqä qänätangqä iqi ätqäukqe. Inğanj kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunuä-wiyqä ii, iqueni iqi äqunäqe, angumä ämaqä iqi tqäutangwiuni, “Ämaqä tq, qutä anä äpmetqänuwiqä” ätukqe. ⁷⁰ Ii käyä ätquanji, Pitä iqu angumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänganğa, ämaqä iqi ätqäuminuwä iqua, “Si Galilisanjä iqukiyqä. Inji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänuwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanj iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänuwä Iquenyqe, nyi änyä maqnqä enä. Nyi quanğä etqändi, Goti Iqu, nyi qui ny-imäkänqiyä.”

⁷² Iqu kuknuä iinjä ae ti tqanğa, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Inğanj Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqanğa, si Nynqe, ‘Nyi Iquenyqä maqnqeqe,’ hñqaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenqä knuä äwikqe. Inğanj, iqu iinjä imäkätäqenqä huäqä kiinjä wunğanji, knuä kuapänä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä**

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

¹ Zä we-huŋgaŋqetäni, hiqäva-imäkkä naqä iqua, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquautä, ŋŋ ämaqä naqä huiquautäni, qu Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua qäsäni, kukŋuä naqä-hŋqunä imäkkuwi. Itäni qu Jisasi Ique guä äkiqiyäpu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itänga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iiŋi, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inŋani hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinä-iinä imäkätŋqeqä” ätqua äkuwi.

⁴ Iinä etäŋgi Pailoti iqu Iqueni, “Si kukŋuä hui kima matqä isŋqätanä?” ätuätä, yatŋqä aŋgumä äwikqe. “Hiŋuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinä-iinä imäkätŋqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanga, Jisasi Iqu kukŋuä hŋqu mätquä ikqe. Iqu i iqanqenqä, Pailoti iqu, “Kukŋuä hui matqä suŋqä iqudiyä” tä, kŋuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänŋani, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanŋuwä iquautänä iquenyqä änenŋiyä” tqanŋuwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiqutemiŋqe. ⁷ Inŋani ämaqä hŋqua, ämiqä naqä iquau huätä manä-tpu ipu, huii pizqä äpäkkuwiŋqä guä äpmamiŋuwi. Qutanä hŋqu, Baräpasi iquvi.

⁸ Itänga ämaqä kuapä aquvä äqänŋuwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiŋuiqänä imäkmiŋäpa, iinä imäkiyä” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.

⁹ Qu iinä tquanŋuwänŋa, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä

equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanqceñqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanquwiñqä, Pailoti iqu näqñqä yasämä eäqceñqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanqqä-qe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kñuä iuñi hiñi-hiñi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etanquti, Baräpasi Iquenyqeqä” tupñqä ätukuwi.

¹² Inqani Pailoti iqu, “Inji, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqanuwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Iinjä tquanqa, qu kima tnänä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätñqä imäkiyä!”

¹⁴ Iinjä tquanquwänqa, “Iñi sunqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Kimani, qu manä yänänäqñqä ätäpu, “Zä-huätati hunätñqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanquwänqa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätñqä wiñqangi, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itanqa iqu, Jisasi Ique ptqä päkñqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepñqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanqa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anä ququawä yänqisa ätuma äpeyäpiyanqani, mäkä-iqä huizi iquaunqä tääqä ätukuwi. ¹⁷ Inqani iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanqä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ip-isqä hämänänä hñqu äwiyätpiyi, guä yänä-tänji ämaqä naqä hñqueä yñña-nänä äkuäquväpu, Iqueä nyuänju ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpäyi, qu

iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hi-unjinğanjqä” ätuäpu, häsuänjitä Iqueä nyuänju äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanğa suqä ämaqä naqä hñquenqä ipqä-pa, Iqueni qonä äwoktäupu iminjuwi. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iinji qäpu itquapiyi, inğani qäkä ipisqä iqu huätä ätauquväpu, Iqueqä qäki anğumä äwiyätukuwi. Itanji Iqueni, zä-huätati huepnqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwinqä†

²¹ Ämaqä anä-himqä Sairinisanä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anä-himqä yäpaqängisa äpmaminqe, yängisa paquvqanğani, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkuwi.

²² Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätanğqeunqä ätuma äukuwi. Yoqä iinji, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yäniqä.’ ²³ Iqinji qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä duñi marasingätä qäsä imäkñqe, täñä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiätñqä wisäuqanğa, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inğani, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä hänjä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkminjuwä duñi, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. “Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.” ²⁷⁻²⁸ Itanğa Iqu-tänjä qäqiqinji,

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñquenji, hipa ämuangisa äuepu, hñquenji qunamäuqängisa äuekuwi.‡
 29-30 Ämaqä iqi äpawäpiyi, qu nyuänä ptqä äqiyäpu, Iquenji tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkkä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Tqä-täuä hñjä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänitani, äyaqäsqänga biyä!” ätuminjuwi. ³¹ Inji, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziunji hñjä iqumu-atätñqä-qe, Iqueqä-kiuäni hñjä miqumuatñqä iqiya” ätñguwi. ³² “Kraisii ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunjuä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänga qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiy-atunquänänyä” ätñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunminjiyä iquaqu-pqe, Iquenji kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonqenqäS

³³ Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä 3 kloknğanji, we anji äungqe. ³⁴ Awiyqä 3 kloknğanji, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukñuä

‡ **15:27-28** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiñjä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiunji tii äyä äqänä. ‘Qu Iquenji ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñi,’ iinji qäyu hetñqenqä ii itquakuwi.” **S 15:32** Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

iqu, quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäuminjuwä hñqua, kuknuä tä qätä äwipiä, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänä äwäqe, yaanüä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Inä itä, tii atukqe. “Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunäñqe äyaqiyätä itumenqutiyä? Hinüä äqänanä äpmenä.” ³⁷ Inğani Jisasi Iqu manä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkonñqe.

³⁸ Inğani yuä naqänänä, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hitunüä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäuminqä iqu, Iqu äänä itä päkonğanñqe hinüä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kinä nänisa hinüä äqumbu ätqäuminjuwi. Iuautanji, Mäliya, anä-himqä Maktälatanä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanji, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwiminjuwä iuae. Ga, apäkä kuapanänä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqānganji. Iutanji, mäptqä äwitñqä ti pmetanjanji, Josepä Arämätiyatanä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe. Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänjä iquautanä, yoqä naqä inänjä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinjuä äqänä äpmaminqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunjuä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkonğqätanä, ä änänğä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetani, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hñqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätänjukuwä anä-nänjä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanä naqä hñqu, huaqä-huaqä ämiqa qñqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanä iisä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pñqä eqanğqe, hinjuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

* **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42
 Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

* **16:**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpawqanġani, Mäliya Maktälatanä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanġa Solomi, qu eqä jinanä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänyä.

² Hiunji kiñġanänä iqueuä zi-hiñuä matqä, mäptqä ti eumäuqanġani, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeunqä äwäpiyänġani, tii ätñguwi.

³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwiñqä iqueqä hikä qñqanä äptänänqe, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?”

⁴ E äwäpiyä iunda hiñuä äqunäukuwi, hikä iinä iqu, kätanänä qäyä hitanġqä-qe, qñqanä mäpmäwänätanġi äqunġuwi.

⁵ Itanġa apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyänġani, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänä imäkñqä hñqu, hipa ämuanġisa pmetanġi äqumbiyi, inġani iua mi-iqä yänä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanġuwänġa, iqu iuaunġi, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hiñuänqä äpquäü.

Iqu ae ävauqäqe. Hiñuä qumbiyä! Äwäteqä täqini, aanqä suänä.

⁷ Iinä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galilinqä hiñuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbñqäüä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Inġani apäkä iua zä ipu, yäunüä-yäunüä wiñġanġa, ämaqä pñqä wiqeuta yäpaqä mäñġisa ätimäupiyi, iqisanġi zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänġani, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunġi mätkuä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälataŋä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kiŋganänä iqueuä zinuä matqänŋa ävauqetaŋi, Mäliya Maktälataŋä iiganä äwimakqe. Iiŋi, dnä quvqä 7 tqäutaŋgi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itañi ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikämiŋuwä iqua, huäqä-huŋqä ämepu, kŋuä qiyätqätanŋuwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu häŋä pmetaŋgi, äqunänänä” tquaŋgi äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanŋä ätqiyä” kŋuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hŋquaqui äwimakqenqä‡

¹² Itañi huizi, Iqueqä wäunüanŋqä ämotquamiŋqä hŋquaqu, anä-himqä iutaŋi äväma, qanä wätqätanŋinyänŋa, Jisasi Iqu, iquaquiŋi huitañä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anŋumä äwiyi, huizi iquauni, iquaqui wimeqanŋqenqä ätukiyi. I tquaŋgiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanŋä ätqinyqä” kŋuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunüä äwikqenqä§

¹⁴ Itañi Iqu, wäunüanŋqä ämotquamiŋqä 11 iqua, ymisaŋä änäpu pmetaŋguwänŋa äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique häŋä anŋgi pmetaŋgi hiŋuä äqunŋuwiŋqä qäyä ätquanŋä, ga “Qu quanŋä änatqäuä” ätuäpu

† **16:8** Pipa Grikä pmeqeueqä kukŋuä iu äqänänŋqä huiuni, kukŋuä hiqŋqä 9 iuta 20 buŋqe, maqŋqä eänä. Näqŋqä-tänä kuapanänäŋi, Makä iqu maqiyqä ikqenqä kŋuä indqänätqänä.

‡ **16:11** Lukä 24:13-35 § **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

pmetanġuwiŋqä, Iqu, “He nyuänġä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäuä?” ätuätä, yänänäqŋqä ätukqe. ¹⁵ Itanġa Iqu iquauni, “He qua äwitqutänqä-pa kukŋuä äŋġuä we-hunqä-tänġi äma äwäpu, ämaqä eeqänänġä iu awä tupŋqeqä” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asŋä ämeqä iqueni, Goti Iqu hänġä iqumuatäniqe. Itanġa ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, ‘Hänġä mäpmeqä yänqiyä’ täniqeqä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänġä tiŋġi imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukŋuä änyä-hänġi ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanġa ämaqä täŋä-yaqä witanġpqeuni, hipae haqeqi äwiyquwi, äŋġuä imämbnuwiqä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iqueni, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquauni kukŋuä qäpu tquanġa, Iqueni qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanġa Iqu Goti Iqueä hipa ämuänġisa äpmakqe. ²⁰ Inġanġi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kukŋuä awä ätuäkäminjuwi. Kukŋuä naqä-qakuä hitanġqenqä motquapŋqe, Naqä Iqu yänänäqŋqä vqanġi, iqua ämaqä mimäkqänänġi imäkäkäminjuwi.

* **16:17-18** Lukä 24:50-53, Wäunjuinqä 1:9-12

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac